

Tempus

544343-TEMPUS-1-2013-
1-LT-TEMPUS-SMHES
Number of the Grant Agreement
2013-4580/001-001

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encouraging

Проект TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту»
Інститут вищої освіти НАПН України

І. Степаненко, М. Дебич

Інтернаціоналізація як інструмент розвитку лідерського потенціалу університету

Tempus

544343-TEMPUS-1-2013-
1-LT-TEMPUS-SMHES
Number of the Grant Agreement
2013-4580/001-001

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encouraging

**Проект TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту»
Інститут вищої освіти НАПН України**

І. Степаненко, М. Дебич

Інтернаціоналізація як інструмент розвитку лідерського потенціалу університету

Навчальний посібник

Київ 2017

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту вищої освіти
НАПН України (протокол № 7 від 1 липня 2016 р.)

Рецензенти:

Н. Скотна, доктор філософських наук, професор, ректор Дрогобицького державного педагогічного університету;

С. Калашнікова, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту вищої освіти НАПН України.

Степаненко І., Дебич М.

C79 Інтернаціоналізація як інструмент розвитку лідерського потенціалу університету : навчальний посібник / І. Степаненко, М. Дебич. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2017. – 44 с.
ISBN 978-617-7288-79-3

Публікацію здійснено у межах Проекту Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» (ELITE – Education for Leadership, Intelligence and Talent Encouraging) – URL: <http://elite-project.eu>

This publication has been funded with support from the European Union. The publication reflects views only of the authors, and the Union cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

УДК 378.112:303.823

Опис модуля

Мета модуля – визначення, обґрунтування та впровадження сучасних концептів, підходів, принципів та інструментів інтернаціоналізації вищої освіти як комплексної стратегії задля розвитку лідерського потенціалу університету.

Цільова аудиторія – діючі та потенційні керівники (різних рівнів управління) закладів вищої освіти (далі – ЗВО).

Тематичний план модуля:

- Тема 1. Інтернаціоналізація вищої освіти і лідерство
- Тема 2. Комплексна стратегія інтернаціоналізації університету: ключові принципи розроблення і самооцінювання якості реалізації
- Тема 3. Реалізація програм спільних / подвійних ступенів: світовий досвід

Результати навчання:

очікується, що після завершення модуля студент буде:

- *розуміти* передумови і призначення інтернаціоналізації вищої освіти для лідерства;
- *знати* основні концепції та підходи до інтернаціоналізації вищої освіти;
- *ідентифікувати* та аналізувати проблеми і виклики, що виникають у процесі інтернаціоналізації вищої освіти;
- *ідентифікувати* фактори, що визначають успішну реалізацію стратегії інтернаціоналізації університету;
- *застосовувати* релевантні інструменти для розроблення моделі внутрішнього оцінювання якості інтернаціоналізації університету;
- *розуміти* важливість та актуальність програм спільних / подвійних ступенів у вищій освіті;
- *уміти* визначати мотивацію реалізації програм спільних / подвійних ступенів;
- *уміти* визначати ризики реалізації програм спільних / подвійних ступенів;
- *застосовувати* теоретичні знання для опису програм спільних / подвійних ступенів на рівні окремих підрозділів та університету.

Структурно-логічна схема модуля

Модуль – інтернаціоналізація як інструмент розвитку лідерського потенціалу університету

Мета модуля – визначення, обґрунтування та впровадження сучасних концептів, підходів, принципів та інструментів інтернаціоналізації вищої освіти як комплексної стратегії задля розвитку лідерського потенціалу університету

Цільова аудиторія – діючі та потенційні керівники (різних рівнів управління) ЗВО

Теми	Результати навчання	Методи навчання в аудиторії	Самостійна робота Методи оцінювання результатів навчання
Тема 1. Інтернаціоналізація вищої освіти і лідерство	<i>Розуміти</i> передумови і призначення інтернаціоналізації вищої освіти для лідерства <i>Знати</i> основні концепції та підходи до інтернаціоналізації вищої освіти <i>Ідентифікувати та аналізувати</i> проблеми і виклики, що виникають у процесі інтернаціоналізації вищої освіти	Лекція-презентація Практичне заняття	Ознайомлення з рекомендованими джерелами Практичні завдання
Тема 2. Комплексна стратегія інтернаціоналізації університету: ключові принципи розроблення і самооцінювання якості її реалізації	<i>Знати і розуміти</i> основні принципи розроблення стратегії інтернаціоналізації університету <i>Ідентифікувати</i> фактори, що визначають успішну реалізацію стратегії інтернаціоналізації університету <i>Застосовувати</i> релевантні інструменти для розроблення моделі внутрішнього оцінювання якості інтернаціоналізації університету	Лекція-презентація Практичне заняття	Ознайомлення з рекомендованими джерелами Практичні завдання
Тема 3. Реалізація програм спільних / подвійних ступенів: світовий досвід	<i>Розуміти</i> важливість та актуальність програм спільних / подвійних ступенів у вищій освіті <i>Уміти</i> визначати мотивацію реалізації програм спільних / подвійних ступенів <i>Уміти</i> визначати ризики реалізації програм спільних / подвійних ступенів <i>Застосовувати</i> теоретичні знання для аналізу програм спільних / подвійних ступенів на рівні окремих підрозділів та університету	Лекція-презентація Практичне заняття	Ознайомлення з рекомендованими джерелами Практичні завдання

Структура та обсяг	Аудиторна робота	Самостійна робота
Тема 1.	2 год.	3 год.
Тема 2.	2 год.	3 год.
Тема 3.	2 год.	3 год.
Всього – 15 год., 0,5 кредиту	6 год.	9 год.

Підсумковий контроль:

- захист індивідуального проекту (на основі виконання інтегрованого практичного завдання)
- тестові завдання

Тема 1. Інтернаціоналізація вищої освіти і лідерство

Теоретичний матеріал

Імперативне значення інтернаціоналізації вищої освіти у XXI столітті

Традиційні університети, обмежені рамками своєї території, не мають майбутнього.

Ентоні Гідденс

Однією із визначальних ознак сучасного світу є його надзвичайний динамізм, складність і зростаюча взаємозалежність усіх трансформаційних процесів, що у ньому відбуваються. За таких умов підсилюється потреба у зміцненні партнерських стосунків і узгодженні дій на національному, регіональному і міжнародному рівнях з метою забезпечення якості і усталеності систем вищої освіти в усьому світі¹. Саме у відповідь на цю потребу інтегративної трансформації вищої освіти розпочалася і продовжує інтенсивно розгортатися її інтернаціоналізація.

Але інтернаціоналізація є не тільки відповіддю на потреби розвитку вищої освіти, а відповідає і потребам міжнародної економічної, соціальної, політичної та культурної інтеграції, що наростає в умовах глобалізації. Вона також є відповіддю на виклики глобальних проблем сучасності, які можуть бути вирішені лише за допомогою спільних зусиль світової спільноти на засадах продуктивного міжнародного співробітництва, що потребує формування у молодого покоління сучасного глобального мислення, глобальної відповідальності, здатностей і вміння жити разом, системи глобальної і міжкультурної компетентності.

Міжнародне співробітництво в усьому світі вважається зараз одним із головних показників визначення якості у сфері освіти і науки, і водночас одним із головних інструментів її забезпечення та підвищення. Тому заклади вищої освіти залучені в міжнародну діяльність і прагнуть розширити її, демонструючи при цьому відмінні у розумінні її цінностей, цілей, завдань і засобів.

Важливо

Інтернаціоналізація значною мірою перестала бути маргіальною, випадковою або спеціалізованою діяльністю і перетворилася на більш централізований, ретельно організований, і вдумливий компонент інституційної дії, а університети по всьому світу переходять від реактивної до проактивної позиції у цьому питанні².

Показниками таких змін за Jane Knight³ є:

- Розвиток нових міжнародних мереж та асоціацій.
- Зростання числа студентів, викладачів і дослідників, що беруть участь у програмах академічної мобільності.
- Збільшення числа курсів, програм і кваліфікацій, які зосереджуються на порівняльних і міжнародних темах.
- Приділення більшої уваги розробленню міжнародних / міжкультурних і глобальних компетентностей.
- Сильніший інтерес до міжнародних тем і спільних досліджень.
- Зростаюче число транскордонного постачання академічних програм.
- Збільшення позаурочної діяльності з міжнародними або мультикультурними компонентами у кампусі.
- Стимулювання залучення іноземних студентів.
- Зростання кількості спільних або подвійних дипломів.
- Розширення партнерства, франчайзинг, офшорні філії.
- Створення нових національних, регіональних і міжнародних організацій.
- Нові регіональні та національні державні політики і програми підтримки академічної мобільності та інших ініціатив щодо інтернаціоналізації.

Передумови і чинники інтернаціоналізації вищої освіти (ІВО)

Глобальний вимір

За загальним визнанням, найбільш важливим контекстуальним чинником формування ІВО є глобалізація. У сфері вищої освіти глобалізація призвела до посилення мобільності ідей, студентів і академічного персоналу та розширенню можливостей для співпраці й глобального розповсюдження знань. Вона також ввела нові цілі, види діяльності і акторів, зайнятих в інтернаціоналізації⁴.

¹ Всесвітня конференція з вищої освіти – 2009: «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку» (UNESCO, Париж, 5–8 липня 2009 р.) КОМЮНІКЕ (8 липня 2009 р.). – URL: <http://законодавство.com/obednanih-natsiy-organizatsiya/vsesvitnya-konferentsiya-vischoji-osviti-2009236738.html>

² Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education Philip G. Altbach, Liz Reisberg, Laura E. Rumbley. Published in 2009 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

³ Knight, J. 2008. Higher Education in Turmoil: The changing world of internationalization. Rotterdam, the NZ: Sense Publishers. – P. 3.

⁴ Affirming Academic Values in Internationalization of Higher Education: A Call for Action: International Association of Universities (International Ad Hoc Expert Group on Re-thinking Internationalization). – URL: http://ecahe.eu/w/index.php/Affirming_Academic_Values_in_Internationalization_of_Higher_Education

В установчому документі UNESCO «Вища освіта у глобалізованому суспільстві» виділяється чотири ключові аспекти глобалізації, які безпосередньо впливають на вищу освіту і формування її міжнародного характеру:

- зростаюче значення суспільства знань / економіки;
- розроблення нових торговельних угод, які охоплюють зокрема торгівлю освітніми послугами;
- нововведення в галузі інформаційно-комунікаційних технологій;
- зростаюча роль ринку і ринкової економіки.

Перелічені аспекти також відіграють роль каталізаторів нових явищ у сфері вищої освіти, серед яких:

- поява таких нових провайдерів освіти, як мультинаціональні компанії, корпоративні університети та медіа-корпорації;
- нові форми забезпечення освіти, включаючи дистанційну, віртуальну і пряму освіту, що надається зокрема і приватними компаніями;
- велика диверсифікація кваліфікацій та свідоцтв про освіту;
- велика мобільність учнів, програм, провайдерів і проектів, які виходять за межі національних кордонів;
- акцент на навчання протягом усього життя, що призводить до збільшення попиту на подальшу освіту;
- збільшення обсягу приватних інвестицій в освітні послуги.

Усі ці явища тягнуть за собою істотні наслідки для вищої освіти, щодо її якості, доступу до неї, різноманітності та її фінансування⁵.

Узагальнено вищенаведений взаємозв'язок можна охарактеризувати так: «Інтернаціоналізація змінює світ вищої освіти, а глобалізація змінює світ інтернаціоналізації»⁶.

Таблиця 1

Наслідки п'яти елементів глобалізації для інтернаціоналізації вищої освіти за Jane Knight⁷

Елементи глобалізації	Вплив на вищу освіту	Наслідки для міжнародного аспекту вищої освіти
Суспільство знань Зростаюче значення надається продукуванню і використанню знання як творцю багатства для націй.	Зростаючий акцент на безперервну освіту, навчання впродовж життя і постійний професійний розвиток; створює великий незадоволений попит на післяшкільну освіту. Необхідність розвивати нові навички в нових типах програм і кваліфікацій. Змінюється роль університетів у виробництві знань, стає все більш комерціалізованою.	Нові типи приватних і державних провайдерів-постачальників освіти і освітніх програм через кордони – наприклад, приватні ЗМІ, мережі громадських / приватних інститутів, корпоративних університетів, багатонаціональних компаній. Програми стали більш чутливими до попиту ринку. Спеціалізовані освітні програми розробляються для нішевих ринків і професійного розвитку, і поширюються по всьому світу. Зростає міжнародна мобільність студентів, викладачів, навчальних / тренінгових програм, наукових досліджень, постачальників і проектів. Мобільність є як фізичною, так і віртуальною.
ІКТ Нові розроблення в інформаційних і комунікаційних технологіях і системах.	Використовуються нові методи доставки для внутрішньої і транскордонної освіти, особливо онлайн і супутникові форми.	Використовуються інноваційні способи міжнародної доставки, зокрема й електронного навчання, франшизи. Супутникові кампуси вимагають більше уваги до акредитації програм / постачальників, визнання кваліфікацій.
Ринкова Економіка Зростання числа і впливу ринкових економік по всьому світу.	Зростає комерціалізація і комодифікація вищої освіти та навчання на внутрішньому і міжнародному рівнях.	Виникають нові сумніви з приводу доцільності навчальних програм і матеріалів в різних культурах / країнах. Розвивається новий потенціал для гомогенізації і гібридизації.
Лібералізація торгівлі Розробляються нові міжнародні та регіональні торговельні угоди, щоб зменшити бар'єри для торгівлі.	Імпорт і експорт освітніх послуг і продуктів збільшується з усуненням бар'єрів.	Підсилюється наголос на комерційно орієнтовані на експорт та імпорт освітні програми; продовжується зменшення значення проектів міжнародного розвитку.
Управління Створення нових міжнародних і регіональних структур управління та систем.	Змінюється роль на національному рівні суб'єктів освіти як державних, так і недержавних. На всіх рівнях розглядаються нові нормативні та політичні основи.	Приділяється увага новим міжнародним / регіональним рамкам для доповнення національної та регіональної політики і практики, особливо в галузі забезпечення якості, акредитації, банківських переказів, визнання кваліфікації та мобільності студентів.

⁵ Высшее образование в глобализованном обществе. Установочный документ UNESCO по образованию. – С. 4–6. – URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136247r.pdf>

⁶ Knight J. Higher Education in Turmoil: The Changing World of Internationalization. Rotterdam, the NZ: Sense Publishers, 2008. – P. 1.

⁷ Там само. – С. 6.

Але для розроблення ефективної стратегії ІВО проста констатація її взаємозв'язку із процесами глобалізації є ще недостатньою. Необхідно враховувати, що глобалізація є процесом складним, багатовимірним і неоднозначним за своїми наслідками. Відповідно і вплив глобалізації на інтернаціоналізацію вищої освіти є багатовимірним і неоднозначним.

Для країн, які не є «стейкхолдерами» глобалізації, до яких належить і Україна, важливим застереженням може стати зауваження Р. Scott, що всі університети залучені в процес глобалізації, але по-різному – «частково як об'єкти і навіть жертви цих процесів, а почасти як суб'єкти та головні посередники глобалізації. При цьому їхня позиція визначається національними системами, які замикаються на свої національні контексти»⁸.

Важливо

Глобалізація призводить до виникнення нових викликів саме тоді, коли держави-нації перестали бути єдиним провайдером вищої освіти, а академічна спільнота перестала володіти монополією на прийняття рішень у сфері освіти.

Нові виклики зачіпають проблеми, пов'язані з:

- доступом, рівністю, фінансуванням і якістю освіти;
- національним суверенітетом, культурним розмаїттям, злиднями і стійким розвитком;
- появою міжнародних провайдерів, готових торгувати освітніми послугами, що переносить освіту у сферу ринкових відносин і може суттєво позначитися на спроможності держави регулювати вищу освіту в рамках прийнятої державної політики.

Скорочення можливостей держави визначати політику може серйозно ускладнити становище слабших і бідніших країн та принести вигоду більш процвітаючим державам⁹.

До основних викликів вищої освіти з боку глобалізації відносять:

- комерціалізацію, пов'язану з перетворенням знання і освіти на міжнародний товар;
- комерціалізацію, як орієнтацію на отримання максимального прибутку від продажу освітніх товарів;
- зниження якості вищої освіти внаслідок її масовізації;
- виникнення недобросовісних провайдерів, орієнтованих виключно на прибуток, можливості для шахрайських і низькоякісних постачальників вищої освіти, так званих ступеневих млинів, боротьба з якими вимагає багатосторонніх зусиль на національному і міжнародному рівнях,
- «вестернізацію», або американізацію, оскільки лідерство у царині вищої освіти належить розвиненим країнам Заходу, серед яких першість зберігають США.

Таким чином, ІВО у глобальному контексті розгортається у діапазоні глобального співробітництва і глобальної конкуренції, де провідне значення набуває остання¹⁰. Звідси ІВО, як відповідь на виклики її глобалізації, мала суттєво підсилити конкурентоспроможність національних систем освіти на світовому ринку освітніх послуг. Тому на початковому етапі ІВО увага теоретиків і практиків зосереджувалась, насамперед, на більш активному і цілеспрямованому залученні іноземних студентів і науковців до освітніх установ, а підвищення академічної мобільності стало першим пріоритетом інтернаціоналізації університетської освіти.

ІВО знайшла прояв не тільки на глобальному, а і на регіональному рівні. Не тільки в Європі, але й в інших регіонах світу – Латинській Америці, Африці, Азійсько-тихоокеанському регіонах відбувається інтеграція і гармонізація систем вищої освіти на основі інтернаціоналізації. Лідерами тут є Катар, Сінгапур, Об'єднані Арабські Емірати та інші країни, які *свідомо обрали інтернаціоналізацію як частину національної політики*: вони вже запросили престижні закордонні ЗВО відкрити кампуси в своїх країнах. Але для найбідніших країн світу, де в навчальних закладах не достатньо ресурсів, доступ до інтернаціоналізації помітно обмежено. Нерівність між системами вищої освіти різних держав, також як і між самими державами, за останні десятиліття все більше зростає. Африканські університети, наприклад, рідко з'являються в рейтингах і таблицях ліг; їх внесок у світову науку вимірюється в скромних відсотках»¹¹.

Європейській вимір

Головна відміна ІВО на глобальному і регіональному рівнях визначається тим, що глобалізація тут виступає переважно зовнішньою силою, яка не піддається контролю з боку національних урядів, тоді як регіоналізація, зберігаючи значення зовнішньої рамкової умови, знаходиться вже під більшим контролем урядів і, особливо, регіональних міжурядових організацій.

Оскільки Україна належить до європейського регіону і є однією із 47 країн-учасниць Болонського процесу (БП), розглянемо європейський контекст розгортання ІВО докладніше.

Для країн Європи склалися власні, специфічні передумови ІВО. При усвідомленні значення вимог глобалізації тут на перший план висувається вимога євроінтеграції, актуалізована утворенням Європейського Союзу. Саме мета побудови єдиного європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) стала визначальною у Болонській декларації 1999 р.

⁸ Scott P. Massification, Internationalization and Globalization // The globalization of higher education, ed. P. Scott Buckingham, UK: SRHE & Open University Press, 1998. – P. 108–129.

⁹ Высшее образование в глобализованном обществе. Установочный документ UNESCO по образованию. – С. 5–6. – URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136247r.pdf>

¹⁰ Альтбах Ф. Г. Знание и образование как международный товар: крушение идеи общественного блага / Филипп Г. Альтбах // Alma Mater. – М. : РУДН, 2002. – № 2. – С. 40–44.

¹¹ Trends in Global Higher Education, p. V

і зумовила цілі та механізми розгортання ІВО у країнах, які приєдналися до БП. Інтернаціоналізація, як чинник євроінтеграції вищої освіти, була спрямована на те, щоб структури вищої освіти в Європі стали більш сумісними і співставними, кваліфікації і дипломи визнавалися б в усіх країнах ЄС і країнах-учасницях БП, що забезпечило б підтримку великомасштабної студентської мобільності та мобільності робочої сили, а також сприяло б європеїзації вищої освіти для підвищення її якості і трансляції через неї європейських цінностей.

Європейський регіон, у наслідок розгортання БП, продемонстрував найбільші успіхи у виробленні узгодженої освітньої політики на регіональному і міжнародному рівнях, яка стала дієвим механізмом об'єднання зусиль національних систем вищої освіти для вирішення спільних проблем і власно вищої освіти, і через неї суспільних проблем як тих, що виходять за межі однієї країни, так і національного масштабу. У країнах ЄС, більшість із яких є учасницями БП, здійснюється цілісна політика в галузі вищої освіти, основу якої складає ціла низка узгоджених між собою (у цілях, принципах, очікуваних результатах) нормативних актів – конвенцій, декларацій, міжурядових рекомендацій, комюніке зустрічі міністрів освіти тощо, які у сукупності і утворюють необхідну основу для інтеграційних процесів.

Основні документи, що визначають розвиток інтернаціоналізації вищої освіти в Європі

Одним із перших документів, де наявний вже спеціальний підрозділ «Інтернаціоналізація Європейського простору вищої освіти» є **Декларація IV З'їзду Європейської асоціації університетів у Лісабоні (2007) під назвою «Університети Європи після 2010 року: через різноманіття до спільних цілей» (квітень 2007 р.)**¹². Тут розглянуті такі питання:

- інтернаціоналізація і «Болонський знак»;
 - інституціональні стратегії інтернаціоналізації;
 - подальший розвиток інтернаціоналізації.
- Особлива увага тут приділена стратегії ЗВО у здійсненні інтернаціоналізації:

Важливо

Визнано, що університети є основною рушійною силою розроблення структур і стратегій міжнародного співробітництва, а також обмінів на інституційному, національному та європейському рівнях. Вони все активніше розробляють структури і стратегії, що охоплюють як науково-дослідну, так і викладацьку діяльність, прагнуть до забезпечення балансу між співпрацею і конкуренцією.

Ця настанова збереглася та була підтримана і в інших документах. У **довіді «Європейський простір вищої освіти в глобальному контексті» (лютий 2009 р.)** було спеціально підкреслено, що «Країни, які беруть участь у Болонському процесі, так само як і окремі інститути вищої освіти, можуть конкурувати на світовому ринку, але тут немає внутрішнього протиріччя між конкуренцією і співпрацею – вони можуть розглядатися як дві сторони однієї медалі. Баланс між конкуренцією, співпрацею та солідарністю набуває все більшого значення в глобальному контексті з метою задоволення глобальних суспільних потреб»¹³. Тут також було запропоновано розглядати просування і маркетинг вищої освіти не як комерційні практики, несумісні з академічними цінностями, а як природний елемент національної та Європейської державної політики¹⁴.

У **Празькій декларації «Європейські університети – очікуючи із впевненістю» (квітень 2009 р.)** інтернаціоналізація вже була визнана пріоритетом для усіх університетів з будь-якою місією як один із 10 факторів успіху для них і поставлено завдання «побудови каналів розподілу європейських університетів, які забезпечать їх присутність у різних частинах світу»¹⁵.

На особливу увагу заслуговують положення **Львівського / Лувенського комюніке конференції Європейських Міністрів, відповідальних за вищу освіту «Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі» (квітень 2009 р.)**. Тут у розділі «Міжнародна відкритість» європейські ЗВО були закликані до подальшої інтернаціоналізації їх діяльності і участі в глобальному співробітництві з метою сталого розвитку. Було підкреслено, що транснаціональна освіта повинна регулюватися європейськими стандартами і керівними принципами для забезпечення якості, що застосовується у сфері EHEA, а також відповідно до програми UNESCO / OECD принципів для забезпечення якості в області транскордонної вищої освіти. Особлива увага у документі приділяється мобільності студентів, дослідників і співробітників як засобу підвищення:

- якості програм та досягнень у галузі наукових досліджень;
- зміцнення академічної та культурної інтернаціоналізації європейської вищої освіти;
- розвитку особистості та працевлаштування;
- сприяння різноманіттю і потенціалу роботи з іншими культурами і мовного плюралізму, який лежить в основі багатомовних традицій EHEA;
- збільшення співробітництва та конкуренції між ЗВО.

Було висунуто вимогу, щоб у 2020 році, принаймні 20% тих, хто навчається в EHEA, могли пройти стажування або дослідження за кордоном і щоб у рамках кожного з трьох циклів, можливість для мобільності була створена

¹² Декларація IV З'їзду Європейської асоціації університетів у Лісабоні (2007) під назвою «Університети Європи після 2010 року: через різноманіття до спільних цілей» (квітень 2007 р.).

¹³ The European Higher Education Area (EHEA) in a Global Context: Report on overall developments at the European, national and institutional levels. Approved by BFUG at its meeting in Prague, 12–13 February 2009. – P. 13. – URL: http://eurosvita.osp-ua.info/userfiles/file/2012/3%20-%202009_EHEA_in_global_context.pdf

¹⁴ Там само. – С. 6.

¹⁵ Prague declaration [“European Universities – Looking forward with confidence”]. – Brussels: European University Association, 2009. – 8 p.

у структурі програм на здобуття ступеня. Також було визначено ряд практичних заходів для реалізації політики мобільності:

- визнання наявної інфраструктури, статутів і правил прийняття на роботу;
- забезпечення гнучкого дослідження шляхів навчання та активної політики в галузі інформації;
- повне визнання досягнень досліджень, підтримка досліджень, повна мобільність грантів і позик, необхідних вимог до навчання;
- більш збалансований потік вхідних і вихідних студентів по всьому ЕНЕА і поліпшення участі учнів з різних груп;
- створення привабливих умов роботи та кар'єри, відкритий міжнародний набір для залучення висококваліфікованих викладачів і дослідників закладів вищої освіти;
- адаптація структури кар'єри до сприяння мобільності викладачів, молодих дослідників та інших співробітників;
- створення рамкових умов для забезпечення належного соціального забезпечення, пенсій і додаткових прав на пенсійне забезпечення для мобільних співробітників, при максимальному використанні існуючих правових рамок¹⁶.

У **Будапештсько-Віденській декларації про Європейський простір вищої освіти (березень 2010 р.)** було зроблено висновок, що БП і, як результат, ЕНЕА спричинили значну зацікавленість в інших частинах світу і зробили Європейську освіту помітнішою на глобальному рівні¹⁷. Також була підкреслена відданість зобов'язанням, прийнятим у Львовському комюніке, і визначена настанова на подальше нарощування зусиль для активізації мобільності викладачів і студентів, покращення процесу викладання та навчання у ЗВО, підвищення можливостей працевлаштування випускників та забезпечення доступності вищої освіти. Як підсумок, запропоновано розробити заходи, які сприяють ефективній реалізації погоджених принципів БП та плану дій на всій території ЕНЕА, особливо на національному та інституційному рівнях, зокрема, шляхом розроблення додаткових методів роботи, таких як взаємне навчання, навчальні поїздки та інші заходи щодо обміну інформацією¹⁸.

Бухарестське комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти» (квітень 2012 р.) містить вже спеціальний розділ «Зміцнення мобільності для кращого навчання». Тут мобільність розглядається як засіб для забезпечення якості вищої освіти, підвищення зайнятості студентів, розширення транскордонного співробітництва в рамках ЕНЕА і за його межами, а також як невід'ємна частина зусиль з розвитку елементів інтернаціоналізації у всіх закладах вищої освіти. Особлива увага тут приділена:

- достатній фінансовій підтримці студентів для забезпечення рівного доступу і можливостей для мобільності;
- справедливому академічному і професійному визнанню, в тому числі визнанню неформального та неофіційного навчання, що є основою ЕНЕА;
- відкритості систем вищої освіти і збалансованої мобільності в ЕНЕА;
- розробленню спільних програм і ступенів, як частини більш широкого підходу ЕНЕА;
- співпраці з іншими регіонами світу і міжнародній відкритості як ключовими факторами в розвитку ЕНЕА¹⁹.

У **Заяві з зустрічі міністрів вищої освіти в Єревані (травень 2015 р.)** на засадах відкритого діалогу декларується відданість спільним цілям і зобов'язанням, які поклали на себе країни, що долучилися до БП і побудови ЕНЕА, який базується:

- на загальній відповідальності за систему вищої освіти;
- свободі академічного вибору;
- інституційній автономності закладів;
- відданості принципу академічної чесності.

Була запропонована оновлена візія пріоритетів до 2020 року щодо створення ЕНЕА, у якій визначено:

- наші спільні цілі будуть імplementовані в усіх країнах-членах для гарантування довіри до систем освіти країн-партнерів;
- автоматичне визнання кваліфікацій втілене у життя так, що студенти та випускники можуть легко пересуватися по Простору;
- вища освіта ефективно допомагає будувати інклюзивні суспільства, засновані на демократичних цінностях та правах людини;
- освітні можливості дають компетентності та вміння, які необхідні для Європейського громадянства, інновацій та працевлаштування.

Запорукою для консолідації ЕНЕА і для успіху в довгостроковій перспективі тут визнана імplementація узгоджених структурних реформ, таких як:

- наближеність систем освітніх рівнів;
- єдина кредитно-трансферна система;

¹⁶ The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009.

¹⁷ Будапештсько-Віденська декларація про Європейський простір вищої освіти, 11–12 березня 2010 року у Будапешті та Відні. – URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Budapest-Vienna_Declaration\(2010\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Budapest-Vienna_Declaration(2010).pdf)

¹⁸ Там само.

¹⁹ Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Bucharest Communiqué. FINAL VERSION. – URL : [www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bucharest%20Communique%202012.pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bucharest%20Communique%202012.pdf)

- спільні принципи і стандарти забезпечення якості освіти,
- промоція програм мобільності, спільних програм і програм подвійних дипломів²⁰.

Щодо міжнародної мобільності для навчання та роботи, то у заяві пропонується розширити можливості доступу до неї для студентів з незахищених категорій, для студентів та викладачів із зон конфліктів, для студентів педагогічної освіти, враховуючи важливу роль, яку вони відіграватимуть у навчанні майбутніх поколінь європейців, для персоналу.

Важливим узагальнюючим документом, у якому визначаються основні принципи і складові європейської стратегії ІВО є **доповідь Європейської комісії «Європейська вища освіта у світі» (2013)**. Тут інтернаціоналізація розглядається як можливість, яка може принести значні вигоди для Європи, для держав-членів і окремих закладів вищої освіти як з погляду їх внутрішніх потреб, потреб глобального розвитку талантів, так і відповідей на глобальні виклики і просування у глобальному освітньому просторі. У доповіді визначено ключові пріоритети для закладів вищої освіти та держав-членів у напрямі запровадження комплексних стратегій інтернаціоналізації.

Важливо

Дуже часто стратегії ІВО на місцях зосереджені головним чином на студентській мобільності, міжнародна академічна співпраця залишається фрагментованою, заснованою на ініціативі окремих учених або дослідних команд, і не обов'язково пов'язана з інституційною або національною стратегією.

Ефективні стратегії мають також включати розвиток міжнародних навчальних програм, стратегічне партнерство, знаходження нових шляхів доставки контенту, забезпечення взаємодоповнюваності з більш широкою національною політикою для зовнішнього співробітництва, міжнародного розвитку, міграції, торгівлі, зайнятості, регіонального розвитку, наукових досліджень та інновацій.

Розроблення комплексної стратегії інтернаціоналізації означає, насамперед, позиціонування на глобальній сцені ЗВО, їх студентів, дослідників та персоналу, і національних систем у всіх відповідних заходах, пов'язаних із дослідженнями, інноваціями та вищою освітою, відповідно з їх індивідуальними профілями і мінливими потребами ринку праці і економічної стратегії країни. Для цього не має одно-розмірного-кращого-для-всіх (one-size-first-all) підходу, і держави-члени повинні адаптувати свої національні стратегії, спрямовані на активізацію їх сильних сторін, їх присутності на міжнародних ринках і залучення талантів, беручи до уваги виявлений національний та міжкультурний дефіцит навичок і враховуючи знання та дослідницькі потреби їх країн-партнерів.

Пропоновані ключові пріоритети, визначені для ЗВО і держав-членів, повинні тому розглядатися в якості інструменту набору дій, які вони на основі всеосяжної стратегії повинні об'єднувати у відповідності з їх потребами.

Всеосяжна стратегія інтернаціоналізації повинна охоплювати ключові галузі, згруповані у наступні три категорії: міжнародна мобільність студентів і персоналу; інтернаціоналізація та вдосконалення навчальних програм і цифрового навчання; і стратегічного співробітництва, партнерство і нарощування потенціалу. Ці категорії не мають розглядатися як ізольовані, а як інтегровані елементи всеосяжної стратегії²¹.

Усі ці настанови мають особливе значення для України, де ІВО здійснюється фрагментовано і без чіткого стратегічного плану. Усі недоліки, виокремлені у документі, такі як фрагментованість міжнародної академічної співпраці, її заснованість на ініціативі окремих учених або дослідних команд, відсутність її зв'язку з інституційною або національною стратегією, притаманні повною мірою і українській системі вищої освіти, у межах якої відсутня навіть справжня зосередженість на студентській мобільності. Але більш докладно про це піде мова далі.

У документі розглядаються основні інструменти для підтримки стратегій інтернаціоналізації, такі як «ERASMUS», «TEMPUS», «ERASMUS MUNDUS», «MARI KURI», «HORIZONT 2020». Передбачено, що з метою підтримки стратегій інтернаціоналізації у період 2012–2020 через фонди ЄС Комісія буде впроваджувати зростаючу фінансову підтримку для студентів, дослідників і персоналу, для отримання диплому магістра і доктора через нову програму «ERASMUS+» і «MARI SKLADOVSKA KURI».

Аналіз основних документів, що визначають розгортання ІВО у ЄНЕА, дозволяє зробити такі висновки:

- інтернаціоналізація вищої освіти є одним із ключових завдань для розвитку та інтеграції Європейського простору вищої освіти на період до 2020 року;
- інтернаціоналізація визнається пріоритетом для усіх університетів з будь-якою місією як один із 10 факторів успіху для них;

²⁰ Заява зустрічі в Єревані (неофіційний переклад). – URL: <http://mon.gov.ua/content/Новини/2015/07/22/dodatok-zayava-z-zustrichi-v-erevani.pdf>
²¹ European higher education in the world Communication from the Commission to European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. Brussels, 11.7.2013. COM (2013) 499 final, P. 6.

- в останні роки інтернаціоналізація все більше починає розглядатися не тільки як інструмент європеїзації та інтеграції ЄНЕА, а і як інструмент виходу за межі ЄС, підсилення свого глобального виміру;
- тривалий час пріоритетним напрямом розгортання ІВО в Європі визнавалося підвищення мобільності студентів;
- протягом останніх 3-х років ІВО активізувалася і почала набувати характеру комплексної стратегії, яка не зводиться тільки до стимулювання мобільності студентів;
- ІВО все більше пов'язується із якістю освіти і розглядається як інструмент її підвищення;
- у стратегічних документах все більше уваги приділяється цифровому навчанню (digital learning) і «інтернаціоналізації вдома», поставлено завдання поширити інтернаціоналізацію серед 85% студентів, які не задіяні в інтернаціональній мобільності, для того, щоб вони також могли оволодіти міжнародними компетентностями, затребуваними у глобалізованому світі;
- у діапазоні глобального співробітництва і глобальної конкуренції в європейській стратегії ІВО першість набуло співробітництво і розвиток стратегічного партнерства для побудови ЄНЕА, як необхідного чинника євроінтеграції і європеїзації країн-членів ЄС, а також для підсилення її конкурентоспроможності і привабливості на світовому ринку освітніх послуг;
- у стратегічних документах зберігається наступність їх основних положень і чітко визначені та узгоджені між собою принципи, цілі, завдання, механізми і очікувані результати ІВО;
- стратегічні документи щодо європейської ІВО мають загальний, «рамковий» характер і пропонують для ЗВО і держав-членів ЄНЕА та країн-учасниць Болонського процесу набір принципів, пріоритетів, загальних цілей і механізмів здійснення інтернаціоналізації;
- конкретизація і обрання форм, методів та інструментів інтернаціоналізації здійснюється на рівні країн, закладів вищої освіти і викладачів, які мають обрати із них ефективні для себе, виходячи із чіткого розуміння своїх потреб, можливостей і пріоритетів.

Український вимір

Для України вимоги глобалізації та євроінтеграції тривалий час залишалися доволі абстрактними, що повною мірою позначилося і на процесах ІВО. Навіть після приєднання України до БП у 2005 році ситуація суттєво не покращилася, оскільки євроінтеграційні перспективи країни залишалися ще доволі невизначеними і примарними, ІВО так і не була осмислена як пріоритет державної освітньої політики. У межах імплементації Болонської угоди превалювали не стільки змістовні, скільки формальні аспекти, пов'язані із впровадженням системи кредитів і двоступеневого навчання. Але якщо у європейських країнах таке впровадження розглядалося як інструмент забезпечення широкомасштабної студентської мобільності, то в Україні суттєвого підвищення академічної мобільності не відбулося і до сьогодні, а ці інструменти, здебільшого, сприймалися як самодостатні цілі. Вимоги глобалізації та євроінтеграції значною мірою залишались зовнішніми і не інтегрувалися належним чином до національної стратегії розвитку ВО. І хоча у новій редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) міжнародна інтеграція та інтеграція системи ВО України у ЄНЕА, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи належить до основних принципів, на яких ґрунтується державна політика у сфері ВО, а розділ XIII присвячений міжнародному співробітництву, але поняття «міжнародне співробітництво», «міжнародна інтеграція», «інтернаціоналізація» не включені у статті 1 до переліку основних термінів і у Законі за межами названих підрозділів практично не вживаються, а поняття «інтернаціоналізація» взагалі відсутнє²².

Недостатність уваги до проблем ІВО на державному рівні, як у його стратегічному вимірі, так і у плані реалізації навіть визначених стратегічних настанов, обертається недостатньою розвиненістю самого цього процесу. Про це свідчать такі факти:

- кількість студентів, що приймають участь у програмах мобільності знаходиться в межах 5000–10000 осіб на рік, тобто 0,5–1,0% від контингенту студентів ЗВО III–IV рівнів акредитації денної форми навчання, студенти ЗВО I–II рівнів акредитації та заочники участі в програмах мобільності практично не беруть²³;
- дуже низьким є ступінь включення наукових і науково-педагогічних кадрів у міжнародне співробітництво, незначна частка тих, хто вчився чи працював за кордоном, а також мізерно мала кількість власників іноземного вченого ступеня. Україна тривалий час залишається країною, що переважно експортує працівників вищої наукової кваліфікації. Велика частка неповернення власників іноземного вченого ступеня – як більш молоді, освічені, продуктивної та активної в міжнародному співробітництві групи – є суттєвим викликом для освітнього, наукового та інноваційного розвитку України²⁴;
- професори і викладачі ЗВО України вкрай недостатньо представлені у світовому освітньому просторі як науковці;
- ЗВО України практично не представлені або мають дуже низький індивідуальний статус у провідних міжнародних рейтингах.

²² Закон України «Про вищу освіту». – URL: <http://bctdatu.zp.ua/zakon-pro-vishhu-osvitu>

²³ Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження : аналітичний звіт / за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова – К. : Таксон, 2014. – 144 с.

²⁴ Жилієв І. Б., Ковтунець В. В., Сьомкін М. В. Вища освіта України: стан та проблеми – К. : Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. – С. 88.

Поступово, хоча може і повільно, позиції українських університетів і їх представленість у світових рейтингах починають покращуватися. Це властиво і ситуації з ІВО. В останні два-три роки вимога ІВО почала усвідомлюватись як нагальна і на державному рівні, і на рівні окремих інститутів. Але переважно як наявна проблема, ніж як розроблена система заходів по її розв'язанню. Колегія Міністерство освіти і науки України (МОН), проведена 01.03.2012 року, розглянувши питання організації навчання та стажування студентів, аспірантів та науково-педагогічних працівників у провідних ЗВО за кордоном, констатувала наявність таких проблем, які залишились не розв'язаними і до сьогодні: «1) вкрай низьку активність вітчизняних вищих навчальних закладів щодо налагодження партнерських відносин із вищими навчальними закладами та науковими установами за кордоном; 2) питання співпраці вищих навчальних закладів України із закордонними провідними вищими навчальними закладами має несистемний характер; 3) окремі вітчизняні ЗВО самоусунулися від цієї роботи, поклавши її виконання на студентів, аспірантів, науковців і викладачів; 4) вищими навчальними закладами проводиться недостатня робота з отримання студентами, аспірантами і викладачами різноманітних стипендій, грантів, участі у програмах благодійних фондів, з метою знаходження джерел фінансування навчання, проживання, медичного страхування тощо»²⁵.

Виокремивши ключові проблеми, МОН має консолідувати зусилля уряду, Верховної ради, самих закладів вищої освіти (ВО), експертного середовища для їх вирішення.

Але, на жаль, і до сьогодні інтернаціоналізація ще не стала сприйматися як справжній пріоритет розвитку ВО. Щоб стати таким пріоритетом, питання «навіщо інтернаціоналізація?» має отримати у національній стратегії цілком реалістичні і достатньо прагматичні відповіді, виходячи із адекватної сучасним і вимогам, і викликам відповіді на питання «чому?». Завдання набути через інтернаціоналізацію конкурентоспроможності на світовому ринку освітніх послуг є для України сьогодні надмірно амбітним і може сприйматися як завдання на довготривалу перспективу. Тоді як завдання підвищити якість ВО відповідно до світових і європейських стандартів за рахунок розроблення і впровадження нових міжнародних освітніх програм та інтеграції до них міжнародних елементів і освітніх стандартів є значно більш реалістичним і безпосередньо нагальним. Те саме можна сказати і про інтеграцію до ЕНЕА через цілеспрямоване розширення програм міжнародного співробітництва і партнерства на індивідуальному та інституціональному рівнях, створення стратегічних освітніх альянсів.

Для виправлення цієї ситуації важливе значення має зміна перспективної оптики бачення процесу реформування вітчизняної системи ВО. Насамперед ця зміна вбачається в тому, що методологічний націоналізм має поступитися місцем методологічному космополітизму у тому розумінні, як він був розроблений Ульріхом Беком²⁶. Методологічний космополітизм дозволяє інтегрувати у національний контекст глобальний і регіональний виміри та узгоджувати між собою національні, глобальні, регіональні вимоги і умови. Тільки за допомогою такої інтеграції і узгодження ІВО в Україні може бути осмислена як пріоритетне стратегічне питання, яке не суперечить національним інтересам, чи є формальною зовнішньою рамкою для їх забезпечення, а саме є наскрізним національним інтересом у глобальному контексті і контексті євроінтеграції.

Цільове призначення інтернаціоналізації вищої освіти

Як показує аналіз європейських документів, присвячених ІВО, її цілі постійно еволюціонують разом зі зміною контексту, в якому вона відбувається, появою її нових форм і нових учасників.

Важливо

Має місце саме еволюція цілей, а не їх кардинальна зміна. Тобто відбувається розширення номенклатури цілей, зміна наголосів і цільових пріоритетів, уточнення цільових установок.

Умовно цілі інтернаціоналізації вищої освіти можна поділити на:

- цілі-цінності, які відкрито декларуються і мають переважно гуманістичний характер;
- цілі-інструменти, які практично реалізуються і мають переважно прагматичний характер.

Такий розподіл є умовним, оскільки до переліку і задекларованих цілей, і тих, що практично реалізуються, входять і цілі-цінності, і цілі-інструменти, але між ними може виникати і певна суперечність, яка може суттєво викривити попередньо очікувані від інтернаціоналізації результати. Наприклад, цілью-цінністю ІВО може визнаватися виховання глобальних громадян і підготовка молоді для життя у глобалізованому світі. Відповідно цілью-інструментом тут виступить підвищення рівня мобільності студентів. Але підвищення рівня мобільності для університету може бути складовою і іншої цілі – підвищення свого місця у міжнародних рейтингах, або якоїсь іншої прагматичної мети. Якщо усі ці цільові установки не будуть узгоджені між собою, то вони або нівелюють одна одну, або, вірогідніше, перемаже більш прагматична та інструментальна у силу своєї безпосередньої утилітарної вагомості. Отже, у цільовому вимірі ІВО дуже важливо розрізнати різні типи цільових установок і вибудувати належну ієрархію між ними на засадах їх взаємного узгодження.

При класифікації цілей ІВО в її інституційному вимірі дослідники²⁷ часто застосовують підхід, де виділено чотири основних категорії для її обґрунтування: політичну, економічну, наукову (академічну) і культурно-соціальну.

²⁵ Жилияев І. Б., Ковтунець В. В., Сьомкін М. В. Вища освіта України: стан та проблеми – К.: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. – С. 89.

²⁶ Beck U. Der kosmopolitische Blick oder: Krieg ist Frieden. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2004.

²⁷ De Wit H. Internationalisation of Higher Education in the United States of America and Europe: A Historical, Comparative and Conceptual analysis. Westport, CN: Greenwood Press. 2002. – P. 83; Knight J. Higher Education in Turmoil: The Changing World of Internationalization. Rotterdam, the Netherlands: Sense Publishers, 2008; Jiang, X. Towards the internationalization of higher education from a critical perspective. Journal of Further and Higher Education, 32 (4), 2008. – P. 347–358.

Ці обґрунтування можна інтерпретувати як стимули-цілі, і в них дається узгоджена відповідь на питання «чому?» і «навіщо?» ІВО на національному та інституціональному рівнях.

Політичне обґрунтування пов'язане із потребою набуття, збереження і зміцнення незалежності і суверенітету національної держави і її роллю на міжнародній арені. Для університетів політичний стимул полягає у зміцненні своєї автономії і підвищенні свого статусу на міжнародній арені. У цьому вимірі держава і інститути ВО визначають свої інтереси і пріоритети, які реалізуються через інтернаціоналізацію і міжнародне співробітництво та партнерство.

Економічне обґрунтування пов'язане з перевагами, що ІВО може принести економіці країни, або університету як у довгостроковій, так і середньостроковій, і короткостроковій перспективах. Воно набуває значимості в умовах розвитку «економіки знань» і підсилення потреби диверсифікації джерел фінансування ЗВО. Тут висувуються такі цілі ІВО: експорт освітніх і дослідницьких послуг, залучення іноземних студентів (у досягненні цих цілей першість мають такі країни, як США, Велика Британія, Австралія та університети, що посідають перші місця у світових рейтингах).

Закономірність

Найбільший економічний ефект від інтернаціоналізації мають вже і так економічно успішні країни і університети. А залучення та утримання найталановитіших студентів є однією з найбільш успішних стратегій для досягнення позитивних економічних результатів на середньостроковий та довгостроковий періоди. Суттєвою загрозою стає «відплив мізків», тому в сучасних умовах все більше робиться наголос на необхідності налагодження під час інтернаціоналізації «обміну мізками».

ІВО підвищує можливість отримувати грантову підтримку як для окремих викладачів і студентів, так і для ЗВО через колективні гранти і розвиток стратегічного партнерства. Останнім часом для досягнення економічних цілей почали активно організовуватися іноземні філіали, запроваджується академічний франчайзинг²⁸ і ребрендинг. Саме у цих нових формах спостерігається найбільше викривлення первинних цілей-цінностей інтернаціоналізації, яка може перетворитися на суто комерційний проект з надання освітніх послуг сумнівної якості.

Академічне обґрунтування заслуговує особливої уваги з погляду можливості поєднання інтернаціоналізації і якості освіти. Хоча воно безпосередньо стосується цілей і функцій університетів, але має значення і для національних держав, для примноження їх інтелектуального капіталу і наукового потенціалу. Досягається мета інтернаціоналізації науково-освітньої діяльності закладу вищої освіти за допомогою таких цілей-інструментів, як:

- інтернаціоналізація освітніх програм і курсів;
- стимулювання і організаційна підтримка закордонних стажувань викладачів, студентів, дослідників;
- організація і участь викладачів, студентів і дослідників у міжнародних наукових конференціях;
- стимулювання і організаційна підтримка наукових публікацій у міжнародних журналах і їх представленість у міжнародних наукометричних базах даних;
- організаційна підтримка проведення спільних із іноземними науковцями наукових досліджень та освітніх і наукових проектів;
- розвиток міжнародного партнерства між ЗВО і між науковими спільнотами; створення міжнародних освітніх альянсів.

Усі ці заходи можуть слугувати і прагматичній цілі підвищення міжнародної конкурентоспроможності університету і його міжнародної репутації. При визначенні академічних цілей університет має бути орієнтований не тільки на удосконалення своєї власної академічної складової, пов'язаної з навчанням, викладанням і дослідженням, але не забувати про такі складові своєї місії, як виховна і культурна. Академічний аспект культурної і виховної складових місії університету міститься в тому, щоб у процесі інтернаціоналізації не втратити не тільки свою інституційну, а й національну і культурну самобутність, перетворивши поліпшення своїх академічних стандартів для міжнародного рівня викладання та досліджень на стандартизацію і уніфікацію освітнього процесу і академічного життя. Тут як раз і виникає ризик, до якого привертають увагу чисельні дослідники: навчальні плани і академічні традиції можуть втратити свої особливості і унікальні властивості і стати схожими на академічні традиції інших країн, у гіршому випадку – перетворитися на «МакДоналізовані академічні традиції» (термін наш – С. І.).

Власне *культурне обґрунтування* відноситься за допомогою ІВО, насамперед, до розвитку міжкультурних компетентностей, розширення можливостей для інтеркультурного діалогу, культурного співробітництва і партнерства, виховання у дусі миру, формування толерантності тощо. Тут великого значення набуває вивчення іноземної мови, насамперед англійської, як мови міжнародного спілкування і академічного співробітництва. Але не менше значення має і здатність найкращим чином позиціонувати традиції, культуру і мову власної країни. Без останньої цілі-цінності суттєво зростає ризик мовної та культурної гомогенізації в наслідок ІВО. *Соціальне обґрунтування* стосується того, що студент і вчений, перебуваючи у міжнародному середовищі, стають менш провінційними, більш відкритими для сприйняття іншого, більш толерантними і здатними знаходити порозуміння, що може сприяти покращенню соціального клімату і у суспільстві, і у світі.

²⁸ Altbach Philip G. Franchising – The McDonaldisation of Higher Education / Philip G. Altbach // International Higher Education. – 2012. – № 66. – P. 7–8. Небезпека франчайзингу за Philip Altbach: «Франчайзинг – це забезпечення навчальними програмами та ступенями без безпосередньої участі їх «господаря». У цьому сенсі франчайзинг робить те саме, що й McDonalds. McDonalds продає право на бренд та пакет жорстких вимог і стандартів... Єдина відмінність McDonalds від освітнього франчайзингу полягає в тому, що він інвестує прилади обладнання та певні корпоративні стандарти, у той час як освітній франчайзинг потребує лише оренди місця з дуже незначними інвестиціями.

В усіх чотирьох обґрунтуваннях можна виявити те, що Joos Fortuijn позначила як «парадокс різноманітності»²⁹, коли університети, які беруть участь у міжнародному співробітництві, діляться з зарубіжними партнерами своєю культурою, мовою та академічними традиціями, але для встановлення загальних правил потрібна також схожість університетів у їх академічних і освітніх стандартах. Відтак виникає перманентне напруження між різноманітністю і схожістю, яке вимагає знаходження оптимального балансу між ними.

Важливо

Координатори міжнародних проектів у галузі освіти повинні знаходити баланс, з одного боку, між збереженням своєї академічної традиції, культури університету і країни, що має додаткову привабливість і вигоду для іноземних партнерів, які можуть бути залучені до навчання, з іншого боку, важливо стандартизувати і гармонізувати освітній процес, щоб досягти успішного співробітництва з партнерами з різних країн.

До цих чотирьох обґрунтувань Jane Knight додає обґрунтування, які мають значення на національному рівні, це – розвиток людських ресурсів, створення стратегічних альянсів, формування доходів / комерційної торгівлі, державного будівництва та соціально-культурного розвитку і взаєморозуміння; і на інституційному рівні – це міжнародний брендинг і профіль, підвищення їх якості відповідно до міжнародних стандартів, розвитку стратегічних альянсів і виробництво знань³⁰.

Загалом до основних переваг ІВО, які і можна вважати відповіддю на питання «навіщо?», відносяться:

- поліпшення якості викладання, навчання і дослідження;
- поглиблення, розширення і урізноманітнення контактів з національними, регіональними і глобальними партнерами;
- краща підготовка студентів як національних і глобальних громадян і продуктивних членів суспільства;
- розширення для студентів можливості доступу до освітніх програм, до яких доступ у своїх країнах для них неможливий або обмежений;
- розширення можливостей для професійного розвитку науково-педагогічних працівників і зниження ризику академічного «інбридингу» – деградації академічної спільноти унаслідок неможливості оновлювати свій ідейний потенціал завдяки обміну науковою інформацією із членами міжнародного наукового співтовариства;
- можливість брати участь у міжнародних академічних мережах для проведення досліджень з актуальних проблем у країні і за кордоном і використовувати досвід і перспективи вчених із багатьох частин світу;
- можливість підвищувати інституційну ефективність за рахунок збагачення міжнародним досвідом і партнерством;
- поліпшення інституційної політики, управління, сервісних функцій завдяки обміну досвідом через національні кордони;
- сприяння розвитку національної держави за рахунок нових фінансових надходжень і примноження людського, інтелектуального та інноваційного капіталу;
- внесок у глобальний розвиток і забезпечення солідарної відповідальності за нього;

Інтернаціоналізація вищої освіти як концепція, що розвивається

Питання «що таке інтернаціоналізація?» можна розглядати у термінологічному та феноменологічному вимірах, які тісно пов'язані між собою і є багатовимірними.

Важливо

Цей популярний термін має різні значення для різних людей та використовується для позначення різних процесів. Для одних це сукупність міжнародних заходів, таких як міжнародна мобільність для викладачів та студентів; спільні проекти з зарубіжними колегами; міжнародні академічні програми та дослідницькі ініціативи. Для інших це продаж освітніх послуг в інші країни шляхом франчайзингу, чи створення відокремлених кампусів з використанням як технік безпосередньої взаємодії, так і численних технологій дистанційного навчання³¹.

Враховуючи таку багатоманітність інтерпретацій та ідентифікацій, доцільно привернути увагу до визначення інтернаціоналізації. Тут можна звернутися до Jane Knight. Вона є не тільки одним із провідних експертів у галузі ІВО, до того ж нагороджена спеціальним орденом за внесок у справу розроблення цієї проблематики, їй ще належить одне з найбільш цитованих визначень ІВО, яке вона запропонувала ще у 1993 р., і яке стало канонічним, зазнавши лише незначних уточнень.

Визначення інтернаціоналізації вищої освіти за Jane Knight³²

Інтернаціоналізація у її інституційному вимірі – «це процес інтеграції міжнародного / міжкультурного аспекту у викладання, дослідження і сервісні функції вищої освіти», або мовою оригіналу: «Internationalization is the process of integrating the international / intercultural dimension into the teaching, research and services function of higher education».

Інтернаціоналізація – це «процес інтеграції міжнародного, міжкультурного чи глобального компонента до мети, функцій чи процесу набуття вищої освіти», або мовою оригіналу: «the process of integrating an international, intercultural or global dimension into the purpose, functions or delivery of post-secondary education».

²⁹ Fortuijn, J. D. Internationalizing Learning and Teaching: A European experience / Joos Droogleever Fortuijn // Journal of Geography in Higher Education, 26 /3 (2002). – P. 264.

³⁰ Knight J. Higher Education in Turmoil: The Changing World of Internationalization. Rotterdam, the Netherlands: Sense Publishers, 2008. – P. 25.

³¹ Knight J. Internationalization Remodeled: Definition, Approaches and Rationales // Journal of Studies in International Education. – 2004. – Vol. 8, № 1. – P. 5–6.

³² Knight J. Higher Education in Turmoil: The Changing World of Internationalization. Rotterdam, the Netherlands: Sense Publishers, 2008. – P. 19, 21.

За усієї формальності і загальності цих визначень вони виражають головне в інтернаціоналізації – її комплексний, всеосяжний характер і фіксують її культурний вимір. У другому визначенні до характеристик інтернаціоналізації додалися нові виміри – глобальний, цільовий і процесуальний, що цілком відповідає еволюції, яка відбулась і з самим феноменом, і з його теоретичним дискурсом.

Динамізм ІВО, як явища, цілком позначився і на її термінологічному вимірі. Якщо у 80–90-ті роки переважно застосовувався термін «міжнародна освіта», який фіксував міжнародний вимір освіти як би у статиці, то з розвитком міжнародної освіти термін «інтернаціоналізація» почав застосовуватись для її розгляду процесуально. Останнім часом все частіше застосовують такі терміни, як «транснаціональна освіта», «освіта крізь кордони», «мультикультурна освіта» тощо³³. Тут вже більш наголошується інтегративний характер міжнародної освіти.

Отже, для подальшого уточнення відповіді на питання «що таке інтернаціоналізація?» доцільно звернутися до синонімічного ряду цього поняття. Це має не тільки термінологічне значення, а тягне за собою і практичні наслідки. Найбільшу синонімічну близькість до терміну «інтернаціоналізація» має термін «глобалізація». Але за усієї їх близькості, вони не є взаємозамінними і їх співвідношення варто розглядати у режимі викликів-відповідей, а саме: «глобалізація є явищем, що справляє вплив на інтернаціоналізацію, а інтернаціоналізація є одним із проявів реакції вищої освіти на можливості та проблеми, що виникають внаслідок глобалізації»³⁴. Крім того, вплив глобалізації на освіту не обмежується лише явищем інтернаціоналізації, так само, як останнє має і регіональні та національні, інституційні та індивідуальні передумови і стимули.

Ще одне змішання, якого слід уникати, це взаємозаміна термінів «*інтернаціональна (міжнародна) освіта*» та «*інтернаціоналізація освіти*». Тут також підключаються вагомні практичні аргументи. Так, Uwe Brandenburg і Gero Federkeil наполягають на їх розрізненні саме виходячи із практичних міркувань ускладнення вимірювання процесу інтернаціоналізації вищої освіти. Вони зазначають, що у різних цільових угодах, анонсах і публікаціях ЗВО і міністерств на тему «інтернаціоналізація» та «інтернаціональність» ці терміни часто змішуються або використовуються як синоніми. Часто говорять про «інтернаціоналізацію» у випадках, коли ключові показники або індикатори ледве показують поточний рівень «інтернаціональності» (наприклад, кількість іноземних студентів, які навчаються на певну дату x). Ми повинні бути в змозі розрізнити ці дві умови не тільки для того, щоб оцінити показники відповідним чином щодо встановлення цільових показників та значимості. Крім того, в цілях досягнення корисного вимірювання треба чітко визначитися заздалегідь, що може бути оцінено як вимірні «інтернаціональність» та «інтернаціоналізація», і при яких умовах це відбувається. У більшості випадків це може бути тільки компанією закладів в окремих фрагментах у контексті їх стратегії.

Важливо

Інтернаціональність описує або встановлює поточний стан або статус, які помітні на дату збору даних щодо міжнародної діяльності.

Інтернаціоналізація описує процес, у якому установа більш-менш керувала ходом процесу, від фактичного стану інтернаціональності в момент часу x в бік модифікованого фактичного стану розширеної інтернаціональності в момент часу x+N. У цьому випадку, в разі правильного планування, фактичний стан встановлюється проти очікуваного цільового стану.

Результатом є та різниця між фактичною ситуацією після закінчення періоду N і бажаною ситуацією після закінчення періоду N. В останньому випадку, термін, протягом якого ця зміна ситуації буде спостерігатися, повинен бути визначений³⁵.

Ще один термін, який викликає сумніви у дослідників як синонім ІВО, – це «*освіта без кордонів*», який затемнює концептуальні, дисциплінарні та географічні межі, які були традиційно притаманні вищій освіті. «Освіта без кордонів» фактично означає собою зникнення границь, тим часом як інші терміни, такі як «транснаціональна», «міжгранична», «трансгранична» освіта, границі визнають. Враховуючи, що ІВО передбачає інтеграцію глобального і міжнародного вимірів саме у національний і інституціональний контекст, то коректніше вживати ті терміни, в яких наявність границі визнається, як і визнається її подолання, вихід за її межі.

Важливо

У нинішній період безпрецедентного зростання дистанційної та електронної освіти географічні кордони могли б здатися такими, що мають дуже незначні наслідки. Однак межі, навпаки, набувають дуже великого значення, коли мова заходить про відповідальність за регламентацію, особливо щодо якості освіти, доступу до неї та її фінансування. Тому, хоча існування і важливість «освіти без кордонів» повністю визнається, уявлення про те, що потік освіти все-таки проходить через національні, встановлені згідно із законами кордони, має безпосередній стосунок до теми, що обговорюється, і тому в цьому документі буде вживатися термін «міжкордонна» («crossborder») освіта. Заразом не проводиться ніякої суттєвої відміни між термінами «міжгранична» («crossborder») і «трансгранична» («transborder») освіта³⁶.

³³ Knight J. Higher Education in Turmoil: The Changing World of Internationalization. Rotterdam, the Netherlands: Sense Publishers, 2008. – P. 2.

³⁴ Высшее образование в глобализованном обществе. Установочный документ ЮНЕСКО по образованию. – С. 6. – URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136247r.pdf>

³⁵ Brandenburg, Uwe, Federkeil, Gero, In cooperation with: Harald Ermel, Technische Universität Berlin, Dr. Stephan Fuchs, Ludwig-Maximilians-Universität München, Dr. Martin Groos, Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Andrea Menn, Fachhochschule Oldenburg/Ostfriesland/Wilhelmshaven. – Working paper No. 92. – July 2007. – P. 6–7.

³⁶ Высшее образование в глобализованном обществе. Установочный документ ЮНЕСКО по образованию. – С. 6–7. – URL: // <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136247r.pdf>

Крім термінологічних проблем, при відповіді на питання «що таке інтернаціоналізація вищої освіти?» ми можемо зіткнутися і з різноманітністю інституціональних підходів до її визначення³⁷:

- *діяльнісний підхід*, який описує інтернаціоналізацію в розрізі категорій або видів діяльності;
- *раціональний підхід*, який визначає інтернаціоналізацію з погляду її цілей або очікуваних результатів;
- *компетентнісний підхід*, який описує інтернаціоналізацію з погляду розвитку нових навичок, поглядів і знань у студентів, викладачів та співробітників;
- *процесний підхід*, який зображує інтернаціоналізацію як процес, який інтегрує міжнародний аспект або аспекти в основні функції установи.

Перші три підходи, зокрема діяльнісний, є найбільш поширеними в інтернаціоналізації. Але відповідно її розвитку набуває вагомості процесний підхід, що є найбільш придатним для осмислення і здійснення інтернаціоналізації на інституційному рівні. Але у тому випадку, коли розуміння «що таке інтернаціоналізація» конкретизується через чітке усвідомлення «навіщо вона здійснюється». При цьому можливі зиски від інтернаціоналізації не можуть осмислюватися як виключно інституційні – зміцнення інституційного статусу і потужності за рахунок додаткових фінансових надходжень від навчання іноземних студентів, підвищення позицій у таблицях міжнародних рейтингів, збільшення кількості міжнародних угод і впровадження системи подвійних і більше дипломів тощо.

Важливо

Мета інтернаціоналізації університету не може зводитися до спроби просунути свій бренд або позиціонування на глобальний рівень. Це змішує міжнародну маркетингову кампанію з планом інтернаціоналізації. Перша діяльність покликана рекламувати і просувати, а друга – це стратегія по інтегруванню в міжнародному, міжкультурному та інтелектуальному напрямку для досягнення цілей у викладанні, дослідженні, соціальній відповідальності університету. Цілі, очікувані результати та інвестиції в глобальну ініціативу брендингу відрізняються від тих, які потрібні для міжнародної інтернаціоналізації. Таким чином, міфом є те, що міжнародна маркетингова схема еквівалентна плану інтернаціоналізації. Це не відкидає того факту, що стратегічний і успішний розвиток інтернаціоналізації може призвести до більшої міжнародної пізнаваності, але визнання – це не самоціль, а побічний продукт³⁸.

Аналізуючи п'ять міфів про інтернаціоналізацію, Jane Knight доходить висновку, що їх загальним елементом є зосередження уваги виключно на вигодах інтернаціоналізації і переконання, що її ступінь може бути «кількісно вимірний – кількість студентів, зарубіжних професорів, міжнародних договорів, спільних освітніх програм, дослідницьких програм, зарубіжних акредитацій, філій і так далі. Намагаючись виміряти результати, використовуючи кількісні показники, вони не розглядають незбагненні людські показники студентів, ПВС, вчених і суспільства, які приносять значну користь для інтернаціоналізації»³⁹.

Коли при здійсненні процесу ІВО поза межами уваги залишаються його людський вимір і ціннісне підґрунтя, це призводить до того, що нівелюється його вихідна і головна мета – краще підготувати студентів для життя і праці у глобалізованому світі. Відтак інтернаціоналізація перетворюється «із процесу, заснованого на цінностях співробітництва, партнерства, обміну, взаємних зисків і розширення можливостей на процес, що все більше характеризується конкуренцією, комерціалізацією, особистісною вигодою і підвищенням статусу», – як це констатувала Jane Knight⁴⁰. На необхідності враховувати якісні показники інтернаціоналізації наполягають й інші дослідники. Так, Uwe Brandenburg and Hans De Wit в есе «The end of internationalization» (Кінець інтернаціоналізації) висунули пропозицію переосмислити її через «відмову від підходу, що спирається на вихідні умови і результат, і прийняти підхід, орієнтований на довготривалі результати і наслідки» (Outcomes and Impacts Approach). Замість того, щоб вихвалитися кількістю студентів, які виїжджають за кордон, і кількістю іноземних студентів, які сплачують за навчання, а також кількістю курсів, що читаються англійською мовою, і робити абстрактні заяви про перетворення студентів на громадян світу» вони пропонують «зосередитися на результатах навчання»⁴¹.

Якісні показники і людський вимір ІВО найкраще, на нашу думку, здатен виразити компетентнісний підхід. В останні роки компетентції стали більш важливими факторами в обговоренні інтернаціоналізації, з посиленням акценту на інтернаціоналізацію навчальних планів та освітнього процесу, тобто інтернаціоналізацію вдома⁴².

Компетентнісний підхід до ІВО передбачає, що університетами мають бути чітко сформульовані спеціальні якості, якими повинні володіти випускники, що завершують освіту за будь-якою із запропонованих їм програм підготовки. Багато із цих якостей включають до себе компетентності глобального громадянства, мультикультурності й інші аспекти міжкультурного спілкування. Якісні характеристики випускників включають до себе не тільки результати навчання,

³⁷ Hans de Wit. Internationalization of Higher Education in Europe and its Assessment, trends and issues. – URL: http://www.nvao.net/page/downloads/Internationalisation_of_Higher_Education_in_Europe_DEF_december_2010.pdf

³⁸ Knight J. Five Myths about Internationalization // INTERNATIONAL HIGHER EDUCATION. Number 62. Winter 2011. – P. 15. – URL: http://ecahe.eu/w/images/d/d5/Knight_-_Five_myths_about_Internationalization_-_IHE_no_62_Winter_2011.pdf

³⁹ Там само.

⁴⁰ Knight J. Five truths about internationalization. International Higher Education // Boston College Magazine. Fall 2012. – № 69. – P. 5.

⁴¹ Brandenburg, Uwe and De Wit, Hans. The end of internationalisation. In International Higher Education. Winter 2010. – P. 5–6.

⁴² Hans de Wit. Internationalization of Higher Education in Europe and its Assessment, trends and issues. – URL: http://www.nvao.net/page/downloads/Internationalisation_of_Higher_Education_in_Europe_DEF_december_2010.pdf

але можуть розглядатися як відмінна риса навчання у кожному окремому університеті у доповнення до отриманого в процесі навчання багажу знань. Ці характеристики визначаються як «особливі якості, навички і здатність розуміти явища, котрі мають бути розвинуті у студентів протягом часу, проведеного у стінах освітнього закладу. Ці особливі якості ширше тих знань, котрі студент отримує у процесі традиційної університетської освіти. Це ті якості, котрі допомагають підготувати випускників як творців соціального блага у невизначеному майбутньому»⁴³.

Але, якщо розуміти ІВО як всеосяжну стратегію, яка потребує комплексного здійснення, то усі наведені підходи доцільно розглядати не як такі, що виключають, а як такі, що доповнюють один одного. Те саме стосується і можливих зисків від інтернаціоналізації, які оцінюють за різними показниками, що поєднують у вже відомі нам групи: політичні, економічні, культурні, соціальні, академічні. Тільки застосування системного підходу і усього комплексу показників дає можливість отримати цілісну картину інтернаціоналізації вищої освіти і розробити її всеосяжну стратегію, насамперед на державному рівні.

Потребують також узгодження і синтезу ще два основних підходи до розуміння суті ІВО і мети її здійснення – *неолібералізм* і *неоконсерватизм*. Перший наголошує на підвищенні конкурентоспроможності національної системи вищої освіти і окремих ЗВО, а другий – на кооперації та співробітництві. За усієї відмінності їх вихідних і кінцевих настанов, вони можуть бути синтезовані на ґрунті визнання кінцевою метою ІВО підвищення якості освіти у сполученні із відповідальністю перед суспільством. По суті, можливість такого синтезу була зафіксована вже у Празькій декларації «Європейські університети – очікуючи із впевненістю», а також в інших нормативних і установчих документах. У синтезованому вигляді ці підходи можна представити так: підвищення конкурентоспроможності через розвиток партнерства і співробітництва, і розвиток партнерства і співробітництва як запорука підвищення конкурентоспроможності. Такий синтез можливий за умови дотримання ціннісних імперативів ІВО.

International Association of Universities (Міжнародна асоціація університетів) закликає ЗВО, при розробленні та здійсненні стратегії інтернаціоналізації, охопити і реалізувати такі цінності і принципи⁴⁴:

1. Прихильність заохочення академічної свободи, інституційної автономії та соціальної відповідальності.
2. Прагнення до соціально відповідальної діяльності компанії на місцевому і міжнародному рівнях, таких як справедливості у доступі, успіх і недискримінація.
3. Дотримання прийнятих стандартів наукової доброчесності та наукової етики.
4. Розміщення в центр зусиль по інтернаціоналізації академічних цілей, таких як навчання студентів, розвиток науково-технічної діяльності, взаємодія з населенням, а також рішення глобальних проблем.
5. Прагнення до інтернаціоналізації освітнього плану, а також позаурочної діяльності, так щоб немобільні студенти, яких більшість, могли б також отримати вигоду від інтернаціоналізації та посилення глобальних компетентностей, які їм будуть потрібні.
6. Участь у безпрецедентній можливості для створення міжнародних спільнот досліджень, навчання та практики для вирішення актуальних глобальних проблем.
7. Підтвердження взаємної вигоди, поваги та справедливості як основи для партнерства.
8. Лікування іноземних студентів і вчених, етично і шанобливо ставитися до всіх аспектів їх взаємовідносин з установою.
9. Пошук інноваційних форм співпраці, при збереженні ресурсу відмінностей і зміцненню кадрового та інституційного потенціалу націй.
10. Збереження та заохочення культурного і мовного розмаїття та урахування місцевих проблем і практики при роботі поза свого народу.
11. Безперервна оцінка впливів – навмисних та ненавмисних, позитивних і негативних – інтернаціоналізації діяльності установ.
12. Відповідати на нові виклики інтернаціоналізації за допомогою міжнародного діалогу, який поєднує в собі розгляд основних цінностей з пошуком практичних рішень для полегшення взаємодії між закладами вищої освіти через кордони держав і культур при повазі та заохоченні розмаїття.

Синтез різноспрямованих настанов на засадах ціннісних імперативів є важливим не тільки на державному рівні, а і при розробленні стратегії інтернаціоналізації на рівні ЗВО, їхнього керівництва і викладачів. Адже саме на останньому рівні відбувається конкретизація форм, методів та інструментів здійснення цього процесу / діяльності. Саме університет знаходить і призводить у дію оптимальний для себе механізм інтернаціоналізації, виходячи із визначеної ним власної місії і наявних ресурсів, а також власної відповіді на питання «що таке інтернаціоналізація і навіщо вона?». Тут перед нами постає одна із п'яти істин про інтернаціоналізацію, сформульована Jane Knight: «по суті, це процес змін, адаптований до індивідуальних потреб та інтересів кожного ЗВО. Відповідно, «безрозмірної» моделі інтернаціоналізації не існує. Прийняття комплексу «модних» задач і стратегій з метою «просування бренду» зводить нанівець принцип, що кожна програма, ЗВО чи країна повинні визначати свій індивідуальний підхід до інтернаціоналізації на основі своїх чітко сформульованих обґрунтувань, цілей і очікуваних результатів»⁴⁵.

В Україні таке чітке формулювання відсутнє як на рівні держави, так і на рівні окремих ЗВО, які тільки з прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» у 2014 році отримали автономію, але і до сьогодні механізми її повної

⁴³ Bowden J., Hart G., King B. Etal. Generic capabilities of ATN University Graduates. 2000. – P. 1. – URL: http://www.clt.uts.edu.au/ATN_Grad.cap.project.index.html

⁴⁴ Affirming Academic Values in Internationalization of Higher Education: A Call for Action: International Association of Universities (International Ad Hoc Expert Group on Re-thinking Internationalization). – URL: http://ecahe.eu/w/index.php/Affirming_Academic_Values_in_Internationalization_of_Higher_Education

⁴⁵ Knight J. Five truths about internationalization. International Higher Education // Boston College Magazine. Fall 2012. – № 69. – P. 5.

та ефективної реалізації ще не відпрацьовані. На державному рівні інтернаціоналізація більше постулюється як вимога до ЗВО, викладачів і науковців, ніж постає як розгорнута програма дій по просуванню інтернаціоналізації із врахуванням не тільки чітко сформульованих цілей і очікуваних результатів, а і наявних і необхідних ресурсів для її успішного здійснення.

В останні роки при відповіді на питання «що таке інтернаціоналізація?» все частіше виокремлюють і розрізняють дві її основні форми – внутрішню, або інтернаціоналізацію вдома (internationalization at home) і зовнішню, або інтернаціоналізацію за кордоном (internationalization abroad). Таке розрізнення зумовлено формуванням нового розуміння місця мобільності в ІВО. Поступово утверджується визнання того, що мобільність є лише одним із інструментів і елементів інтернаціоналізації. Серед двох форм, саме остання найбільш співвідносна із академічною мобільністю, але і вона нею не вичерпується.

Важливо

Під керівництвом «інтернаціоналізації вдома» увага більше зосереджується на інтернаціоналізації навчальних планів та графіку освітнього процесу: як ми готуємо наших студентів (як національних або іноземних) для майбутнього із врахуванням вимог інтернаціоналізації кар'єри і життя в умовах все більш взаємозалежного знання, економіки і суспільства. Утверджується розуміння, що розвиток мобільності не є самоціллю, а одним із способів досягти цього⁴⁶.

Ще одним не менш важливим засобом є *інтернаціоналізація навчальних планів*. Така міра, як зауважують Elspeth Jones і Hans de Wit, «покликана запропонувати «глобальну перспективу» в освіті тим, хто не бере участі в міжнародній освіті або не включений в будь-які інші форми транскордонної освіти, і допомогти студентам сформувати міжкультурні компетентності. Це також дає можливість створювати всеосяжні та прийнятні навчальні плани, більш доступні для іноземних студентів»⁴⁷. Оскільки ж інтернаціоналізація навчальних планів «включає набір цінностей, такі як відкритість, толерантність та культурно обумовлена поведінка, які необхідні для того, щоб культурні відмінності були почуті і вивчені»⁴⁸, це надає освіті культурно-гуманітарного характеру.

Міжнародна освіта стає більш взаємопов'язаною з культурами, де перетин кордону – це не нагальна потреба, але тільки плюс для отримання міжнародного та міжкультурного досвіду. Цей досвід також може бути досягнутий шляхом міжнародного / міжкультурного співробітництва у класній кімнаті, в міжнародній компанії або організації та/або міжкультурному соціальному середовищі (наприклад, міжнародно / культурно різноманітні райони)⁴⁹.

Важливо

Для України дуже важливо враховувати усі ці зміни, для того, щоб уникнути так би мовити «наздоганяючої» інтернаціоналізації, коли наша ВО, розпочавши цей процес пізніше, ніж розвинуті західні країни, буде як пріоритетні відтворювати – застосовувати ті форми і вирішувати ті завдання, які вже перестали бути такими у світовому і європейському освітніх просторах. Для цього також потрібне застосування перспективи методологічного космополітизму. Вона дозволяє врахувати не тільки вимоги глобалізації, а й специфічні умови функціонування і розвитку європейської вищої освіти, осмисливши і ті, й інші з позицій національних інтересів.

Щодо європейського контексту, то тут слід взяти до уваги, що поняття «Європа» є дещо відносним і багатозначним – географічним, політичним, економічним, культурним, власно освітнім тощо. На обґрунтовану думку І. Ференц⁵⁰:

- релевантним є термін «Європейський простір вищої освіти» (European Higher Education Area – ЕНЕА), який включає в себе 47 європейських держав (деякі з яких географічно розташовані в Азії), що є членами БП, і 27 країн ЄС плюс декілька інших країн (таких як Норвегія, Ліхтенштейн, Швейцарія, Ісландія, Туреччина і Хорватія), що приймають участь у програмах ЄС;
- розглядаючи сучасні тенденції інтернаціоналізації в Європі, правильніше буде говорити про інтернаціоналізації чи «різношвидкісну інтернаціоналізацію», перефразуючи термін «різношвидкісна Європа», що лежить в основі концепції європейської інтеграції;
- ландшафт сучасної Європи в галузі вищої освіти регулюється двома нормативними рамками, що багато в чому перетинаються: ЄС і ЕНЕА. Тому 27 країн, що є членами ЄС і ЕНЕА, мають дотримуватися двох паралельних порядків денних і системи цілей на наднаціональному рівні. І якщо порядки та пріоритети більш-менш синхронні, то поведінка офіційних представників європейських країн на цих двох форумах є суперечливою. Офіційні представники є «щедрими» і «сповнені ентузіазму» в контексті Європейського процесу (де наявний тільки «пряник» і практично немає «батога»), але вони стають стриманими і орієнтованими на ставлення завдань у контексті ЄС, і на національному рівні, де на них покладається відповідальність.

⁴⁶ Hans de Wit. Internationalisation of Higher Education in Europe and its Assessment, trends and issues. – URL: http://www.nvao.net/page/downloads/Internationalisation_of_Higher_Education_in_Europe_DEF_december_2010.pdf

⁴⁷ Джон Эл., де Віт Х. Глобалізація інтернаціоналізації: роздуми про устоявшійся концепції // Імперативи інтернаціоналізації. – М.: Логос, 2013. – С. 21–22.

⁴⁸ Webb G. Internationalisation of Curriculum: an Institutional Approach // Teaching International Students, Improving Learning for All / J. Carroll, J. Ryan (eds). London: Routledge, 2005.

⁴⁹ Hans de Wit. Internationalisation of Higher Education in Europe and its Assessment, trends and issues. – URL: http://www.nvao.net/page/downloads/Internationalisation_of_Higher_Education_in_Europe_DEF_december_2010.pdf

⁵⁰ Імперативи інтернаціоналізації / Отв. ред. М. В. Ларионова, О. В. Перфильева. – М.: Логос, 2013. – 420 с.

При осмисленні перспектив, механізмів і наслідків здійснення інтернаціоналізації у взаємозв'язку національного і європейського контексту слід враховувати ще один момент, до якого привертає увагу U. Teichler. В європейській моделі ІВО він виділяє два основних напрями: діяльність, пов'язану із співробітництвом і мобільністю, та ініціативи, які спрямовані на створення більш тісної інтеграції і зближення різних секторів європейської вищої освіти⁵¹. Перший напрям він пов'язує із програмами ЄС (ERASMUS і TEMPUS), а другий – зі створенням EHEA.

Для України важливо було б розгорнути процес інтернаціоналізації в обох цих напрямках, які взаємодоповнюють і підсилюють один одного. Але поки що наголос у нашій країні робиться на першому напрямі, причому із дотриманням переважно вертикального типу мобільності і співробітництва, тоді як у Європі усе більше утверджується горизонтальний тип, який більше відповідає цілям, що реалізуються у межах другого напрямку⁵².

При реалізації вертикального типу мобільності і співробітництва Україні слід враховувати, що, за зауваженням U. Teichler, цей тип може призвести до побудови стосунків в освітній сфері на нерівноправній основі, коли більш розвинуті країни будуть здійснювати експорт своїх університетських систем і освітніх моделей у менш розвинуті країни. Якщо такий тип стане домінуючим, то це буде становити загрозу освітнього неокolonіалізму. Тому необхідно враховувати не тільки можливі зиски від ІВО, а й її ризики, такі як «відтік мізків», спустошення аудиторій, відтік студентів за кордон в умовах загострення боротьби за студентів та їх гроші, коммодифікація і комерціалізація освітніх програм, культурна гомогенізація, ризик бути «англосаксонізованими, англо-американізованими чи вестернізованими».

Висновок

Процес інтернаціоналізації має значний модернізуючий потенціал і є провідним інструментом для підвищення лідерства у сфері вищої освіти на державному, інституційному та індивідуальному рівнях. Водночас інтернаціоналізація містить і суттєвий виклик системі національної вищої освіти та університетам як її головним структурним елементам. Академічні ієрархії, форми і структури освітнього процесу і наукових досліджень, які склалися і тривалий час визначали університетське життя країни, отримують нові перспективи для свого розвитку, але і стикаються з новими формами конкуренції і у глобальному освітньому полі, і у європейському просторі вищої освіти. Те, що вважалося якісними освітніми і науковими продуктами у національному контексті, може виявитися неконкурентоспроможним у світовому і європейському контекстах. Але це не означає, що національні наукові і освітні здобутки і доробки мають поступитися місцем інтернаціональним (глобальним і європейським). Тут як раз і має бути актуалізована і застосована перспектива методологічного космополітизму, яка дозволить не зруйнувати національну систему вищої освіти, керуючись абстрактними вимогами її інтернаціоналізації, а суттєво підвищити її ефективність, інтегрувавши у національний контекст нові і найкращі міжнародні стандарти якості й механізми її забезпечення.

⁵¹ Teichler, U. Internationalisation of higher education: European experiences. *Asia Pacific Education Review*, 10 (1), 2009. – P. 93–106.

⁵² Там само.

Практичні завдання

«Передумови імперативності ІВО для лідерства»

1. Визначте основні передумови імперативності ІВО для лідерства (тобто дайте відповідь на запитання «чому потрібна ІВО на державному та інституційному рівнях?»).

- Оберіть три фактори, які, на вашу думку, є визначальними окремо для України і окремо для вашого університету і його лідерського потенціалу.
- Обрані фактори можуть належати до кожної з трьох передумов (по одному) або до двох чи однієї передумови.
- Обґрунтуйте ваш вибір. У разі, якщо у межах якоїсь передумови жоден фактор не був обраний, теж обґрунтуйте це.

Шаблон для виконання

Назва передумови	Фактор, що впливає на державному рівні	Фактор, що впливає на інституційному рівні	Обґрунтування вибору
Глобалізація			
Інтеграція в європейський простір вищої освіти			
Модернізація вітчизняної системи вищої освіти			

2. Визначте *призначення* ІВО для лідерства на державному та інституційному рівнях (тобто дайте відповідь на запитання «навіщо потрібна інтернаціоналізація вищої освіти?»).

- Оберіть чотири функції ІВО, які є, на вашу думку, визначальними, окремо для України (2) і окремо для лідерського потенціалу вашого університету (2).
- Обґрунтуйте свій вибір.

Шаблон для виконання

Назва функції	Обґрунтування її ролі для модернізації вищої освіти України	Обґрунтування її ролі для лідерського потенціалу університету

«Основні концепції і підходи до інтернаціоналізації вищої освіти»

1. Оберіть одну концепцію і один підхід до інтернаціоналізації вищої освіти, які є, на вашу думку, релевантними вимогам інтернаціоналізації вищої освіти в Україні.
2. Обґрунтуйте їх затребуваність і можливу ефективність.

Шаблон для виконання

Назва концепції / підходу	Зміст концепції / підходу	Обґрунтування вибору

3. Визначте основні проблеми і перешкоди (кількість 4) інтернаціоналізації вищої освіти в Україні на державному (2) та інституційному (2) рівнях і запропонуйте шляхи їх розв'язання і подолання.

Шаблон для виконання

Рівень представленості	Назва проблеми і перешкоди	Шляхи розв'язання і подолання
Державний		
Державний		
Інституційний		
Інституційний		

4. Виділіть найбільш загрозливі, на вашу думку, можливі ризики інтернаціоналізації вищої освіти в Україні (по одному для кожного рівня, або два для одного рівня) і визначте можливі шляхи їх мінімізації.

Шаблон для виконання

Рівень представленості	Назва ризику та його зміст	Шляхи мінімізації
Державний		
Інституційний		

Список рекомендованих джерел

1. Аналіз зарубіжного досвіду інтернаціоналізації вищої освіти на основі культурно-гуманітарних стратегій / Авт. кол.: І. В. Степаненко, В. В. Зінченко, Т. В. Андрущенко, Л. С. Горбунова, М. А. Дебич, І. М. Сікорська; за заг. ред. І. В. Степаненко // Вища освіта України. – № 3, додаток 2. – С. 154–280.
2. Императивы интернационализации / Отв. ред. М. В. Ларионова, О. В. Перфильева. – М. : Логос, 2013. – 420 с.
3. *De Wit Hans*. Internationalization of Higher Education in Europe and its Assessment, trends and issues. – URL: http://www.nvao.net/page/downloads/Internationalisation_of_Higher_Education_in_Europe_DEF_December_2010.pdf.
4. *Knight J*. Internationalization Remodelled: Definition, Approaches, and Rationales / J. Knight // Journal of Studies in International Education. – 2004. – Vol. 8, №1. – P. 5–31.

Тема 2. Комплексна стратегія інтернаціоналізації університету: ключові принципи розроблення і самооцінювання якості її реалізації

Теоретичний матеріал

Затребуваність комплексної стратегії інтернаціоналізації університету

Цілеспрямоване розгортання процесу ІВО у світі триває вже понад чверть століття. За цей час суттєво змінилося розуміння його цілей, пріоритетів, механізмів та інструментів здійснення, практичних наслідків і очікуваних результатів. В останні роки ІВО на світовому рівні все більше сприймається як своєрідний «локомотив» розвитку не тільки освіти, а і усього суспільства, як ефективний інструмент примноження їх лідерського потенціалу. Інтернаціоналізація є необхідним чинником:

- інтеграції освітніх систем до світового і європейського простору вищої освіти і наукових досліджень;
- налагодження інтеркультурної комунікації, розвитку партнерських стосунків між державами, а також і між суб'єктами (інституційними та індивідуальними) освітньої і наукової діяльності;
- чинник підвищення якості освіти і наукових досліджень.

В останні роки на світовому і європейському рівнях все більше утверджується нове, комплексне, розуміння інтернаціоналізації вищої освіти і визначаються її нові пріоритети. Нагадаємо, що відповідно до програмного документу Європейської Комісії «Європейська вища освіта у світі» (Брюссель 11.7.2013 р.) було визначено такі ключові галузі, які має охоплювати комплексна стратегія інтернаціоналізації і які мають розглядатися не як ізольовані, а як інтегровані елементи:

- міжнародна мобільність студентів, викладачів і адміністративного персоналу;
- інтернаціоналізація та вдосконалення освітніх програм та цифрового навчання;
- стратегічне співробітництво, партнерство і нарощування потенціалу.

Настанова на нове, комплексне та інтегративне розуміння ІВО має особливе значення для України, яка залучилася до цих процесів дещо із запізненням і просуває ІВО без чітко визначеної національної програми і розробленої національної стратегії. Але комплексний підхід до здійснення ІВО має ще один сенс.

Важливо

Стратегія ІВО має бути інтегрована до комплексу заходів по реформуванню вищої освіти України і бути узгодженою із загальною національною стратегією розвитку вищої освіти, яка, у свою чергу, має відповідати національній стратегії стійкого розвитку суспільства і національній стратегії розвитку людського капіталу.

Недостатність уваги до проблем ІВО на державному рівні, як у його стратегічному вимірі, так і у плані реалізації навіть визначених стратегічних настанов, обертається недостатньою розвиненістю самого цього процесу. Звісно, за загальним визнанням, основні події у ході інтернаціоналізації розгортаються на рівні ЗВО. Саме вони мають розробляти і здійснювати ефективні програми і плани міжнародної діяльності у світовому освітньому просторі для удосконалення своєї навчальної, наукової і сервісної діяльності і підвищення своєї конкурентоспроможності у новому, глобалізованому та інтернаціоналізованому освітньому середовищі. Але державна політика відіграє ключову роль, оскільки вона може сприяти або перешкоджати ІВО. Тому для України одним із пріоритетних завдань у галузі ВО має стати розроблення загальнонаціональної стратегії ІВО із чітким визначенням її пріоритетів, механізмів і державних ресурсів, спрямованих на її стимулювання і підтримку.

Наявність стратегії з чіткими вказівками і загальним керівництвом також є одним із вирішальних чинників підвищення ефективності інтернаціоналізації на рівні інститутів. На жаль, в Україні значна частина ЗВО також не має власної стратегії інтернаціоналізації. Сьогодні і на державному рівні, і на рівні ЗВО, і ще більше на рівні професорсько-викладацького складу, інтернаціоналізація сприймається як щось екзотичне, або другорядне у порівнянні із іншими проблемами ВО, а часом ототожнюється з міжнародною діяльністю у сфері ВО із збереженням радянських коннотацій, а не як всеохоплююча стратегія, успішна реалізація якої здатна вивести систему ВО і її інститути на якісно новий рівень розвитку.

За останній час увага до ІВО в Україні суттєво підсилилась. Наприкінці 2015 року МОН України надіслало керівникам ЗВО нові форми звітування про міжнародну діяльність (реєстраційний №1/9-599 від 15.12.2015 р.). Оскільки ці форми є значно більш розгорнуті і змістовні, ніж попередні, то це об'єктивно посприє самоусвідомленню закладами вищої освіти стану своєї інтернаціоналізації і тих параметрів на покращення, на яких вони мають орієнтуватися у своїй міжнародній діяльності. Але і у цих формах поняття «інтернаціоналізація» не фігурує, а практично усі характеристики показників розпочинаються зі слова «кількість».

Підсилення представленості міжнародного аспекту відбулося і в оцінюванні діяльності наукових установ НАН України і галузевих академій наук. Так, НАПН України розробило і запровадило у практику нове «Положення про

порядок проведення державної атестації підвідомчих установ», де міжнародний вимір стає одним із визначальних. Але цей документ має ті ж самі недоліки, про які мова йшла вище.

Слід також зазначити, що з 2016 року в Україні почали більш активно, організовано і цілеспрямовано збиратися статистичні дані про стан ІВО, але його оцінювання і на державному рівні, і на рівні ЗВО здійснюється переважно за формальними показниками, які мало що говорять про реальні проблеми. Увагу ж необхідно приділяти якісним показникам і поліпшити інтерпретацію кількісних, оскільки більше не завжди означає краще.

Отже, можна твердити, що і на державному рівні, і на рівні ЗВО процес ІВО в Україні продовжує здійснюватися не системно і комплексно як всеохоплююча стратегія, а переважно фрагментарно. Для виходу на новий, стратегічний рівень потрібна система оцінювання перебігу і результатів ІВО, як необхідного засобу налагодження співпраці уряду і ЗВО для підтримки і оптимізації цього процесу, підсилення його впливу на якість освіти і ринок праці. Таке оцінювання має стати необхідною передумовою для розроблення стратегії і застосовуватись як необхідний інструмент контролю за її реалізацією. Як показали результати моніторингового дослідження ІВО в Європі, проведеного European Association of International Education (EAIE), ЗВО, що є провідними у сфері інтернаціоналізації, моніторять і оцінюють розвиток інтернаціоналізації частіше, ніж інститути, що розглядаються як середні⁵³.

З огляду на вищезазначене можна виокремити одну із ключових проблем цілеспрямованого і комплексного стратегічного планування і ефективної практичної реалізації інтернаціоналізації ЗВО: потрібно розробити систему індикаторів, яка б дозволила здійснювати самооцінювання і самокорекцію розгортання цього процесу і його стратегічного, програмного і ресурсного забезпечення. Така система індикаторів має надавати уявлення не тільки про кількісні, а і про якісні характеристики інтернаціоналізації як комплексної і цілеспрямованої діяльності.

Самооцінювання процесу інтернаціоналізації університету: європейський досвід

Оскільки зв'язок між якістю ІВО (і на державному, і на інституційному рівні) і впровадженням системи оцінювання цього процесу є достатньо усвідомленим усіма стейкхолдерами на світовому і європейському рівнях, то акредитація, рейтинг, сертифікація, аудит і бенчмаркінг стали ключовими предметами на порядку денному. Але, не зважаючи на значні успіхи у розробленні теоретичних і практичних підходів до розв'язання проблеми оцінювання ІВО на інституційному і загальнодержавному рівнях, ще досі немає загальноєвропейського підходу для вимірювання інтернаціоналізації, прозорість і підзвітність в інтернаціоналізації поки не створені⁵⁴.

Між тим, значні зусилля у цьому напрямі докладаються і вже досягнуто значних успіхів. На особливу увагу заслуговують ініціативи Nuffic – нідерландської незалежної, некомерційної організації з міжнародного співробітництва в галузі ВО. Мета Nuffic – підтримка інтернаціоналізації у сфері ВО, досліджень та професійної освіти в Нідерландах і за кордоном, а також допомога у поліпшенні доступу до ВО у всьому світі. Організація присвячує себе насамперед для голландської економіки знань, але водночас вона стимулює зміцнення потенціалу в країнах, що розвиваються. Nuffic розробила і запровадила інструмент оцінювання інтернаціоналізації – Mapping Internationalization (MINT), який дозволяє установам оцінювати на карті інтернаціоналізації їх діяльність і цілі, враховуючи послуги, заходи щодо забезпечення якості та результатів. Інструмент може використовуватися ЗВО або організаційними підрозділами, такими як окремі факультети і зокрема для освітніх програм. За визначенням Nuffic, MINT – це інструмент для виконання: самооцінювання; внутрішньо-організаційних і міжвідомчих порівнянь; бенчмаркінгу. Він буде надавати підтримку користувачам: контролювати і скеровувати політику і діяльність; готувати до проведення перевірок і акредитацій; створення стратегії інтернаціоналізації; стимулювати обговорення. Крім набору інструментів, MINT призначений для запуску широкої дискусії про прийняття стратегічних рішень у задачах інтернаціоналізації, визначення її показників та для оцінювання її результатів⁵⁵. Наведені очікувані впливи від запровадження MINT можна розглядати як узагальнену характеристику значення постійно діючої процедури самооцінювання стану інтернаціоналізації не тільки для інтенсифікації і підвищення ефективності цього процесу самого по собі, а і для зміцнення лідерського потенціалу ЗВО, і для розвитку системи ВО у країні. Чітке усвідомлення такого системного значення самооцінювання якості розгортання інтернаціоналізації може слугувати вагомим стимулом щодо впровадження цієї процедури в Україні.

Багатий і продуктивний досвід розроблення і використання системи кількісних і якісних індикаторів стану інтернаціоналізації ЗВО накопичений у Німеччині. CHE Consult спільно з німецькими університетами реалізував проект, спрямований на розроблення індикаторів інтернаціоналізації. Його результати були представлені у 2007 році в доповіді «Як виміряти інтернаціональність і інтернаціоналізацію закладів вищої освіти. Індикатори і ключові показники», що підготували Uwe Brandenburg і Gero Federkeil. Доповідь, безумовно, заслуговує на увагу, оскільки тут була ретельно розроблена методологія вимірювання, що включає якісний аналіз поряд з кількісними параметрами.

Усього було виділено 186 ключових індикаторів, 162 відносяться до вимірювання ресурсів і процесів, 24 – до вимірювання результатів, 69 – дають загальну характеристику, 45 – визначають якість інтернаціоналізації досліджень, 72 – інтернаціоналізацію освітніх процесів. Усі індикатори розроблено з урахуванням їх надійності, об'єктивності,

⁵³ The EAIE Barometer: Internationalisation in Europe. URL EAIE measures the state of internationalisation in Europe. – URL: <http://monitor.icef.com/2015/05/eaie-measures-the-state-of-internationalisation-in-europe/>

⁵⁴ Hans de Wit. Internationalisation of Higher Education in Europe and its Assessment, trends and issues. – URL: http://www.nvaio.net/page/downloads/Internationalisation_of_Higher_Education_in_Europe_DEF_december_2010.pdf

⁵⁵ Nuffic. – URL: <http://ecahe.eu/w/index.php/NUFFIC>. <https://www.epnuffic.nl/en/internationalization>

вимірності і можливості формування рейтингів. Інтерес становлять як самі індикатори, так і категорії по яких їх було згруповано. Ці напрями можуть слугувати для ЗВО своєрідною матрицею при розробленні власних моделей внутрішнього оцінювання інтернаціоналізації.

Тут також слід брати до уваги важливе зауваження щодо необхідності розрізнення понять «інтернаціональність» («міжнародна діяльність») та «інтернаціоналізація». Це потрібно для того, щоб:

- оцінити показники відповідним чином;
- правильно встановити цільові показники та їх значимість;
- чітко визначитися заздалегідь, що може бути оцінено як вимір «інтернаціональності» та «інтернаціоналізації», і при яких умовах це відбувається. Здебільшого це може бути тільки компанією закладів в окремих випадках у контексті їх стратегічних процесів⁵⁶.

Це зауваження має особливе значення для України, оскільки в нашій країні поняття «міжнародна діяльність» і «інтернаціоналізація вищої освіти» практично не розрізняються. Навіть у формах звітності, запроваджених МОН, використовується виключно перше поняття, а друге не згадується, як і не згадується воно і в керівних документах. У ЗВО також практично відсутні підрозділи, які містили б у своїй назві термін «інтернаціоналізація», який за своїм визначенням виражає настанову на розширення міжнародної діяльності, стратегічне планування цього процесу і постійний моніторинг його здійснення шляхом відслідковування стану «на вході» і «на виході», а також розгляд міжнародної діяльності у динаміці її розвитку.

У цьому сенсі корисний досвід пропонує процедура оцінювання інтернаціоналізації університетів, яка розроблена і запроваджена у 2009 році Німецьким союзом ректорів за фінансової підтримки Федерального міністерства освіти і науки. Вже само по собі поєднання зусиль з боку міністерства і консолідованих зусиль з боку університетів заслуговує на наслідування. Крім того, процедура триває 12 місяців за участю зовнішніх експертів і співробітників університету (такий тандем також виявив свою продуктивність), які дають оцінку результатам інтернаціоналізації в цьому закладі та пропонують чіткі рекомендації. Отже, оцінювання інтернаціоналізації університетів не є простою процедурою збору даних, які у кращому разі використовуються для рейтингування закладів вищої освіти, а в гіршому – зникають у кабінетах Міністерства, а веде до покращення якості розгортання процесу інтернаціоналізації і прирощення лідерського потенціалу університетів, а в решті-решт і покращення якості освіти.

Загалом ІВО у Німеччині проходить організованіше і скоординовано, ніж у більшості європейських та інших країн. Це пов'язано насамперед з тим, що процес координується п'ятьма організаціями: Федеральним міністерством освіти і науки, Німецьким науково-дослідним товариством, Німецькою спілкою ректорів, Німецькою службою академічних обмінів (DAAD) та Фондом Олександра фон Гумбольдта. Вони визначають національні цілі та напрями розвитку інтернаціоналізації, реалізацією яких на федеральному рівні і на рівні окремих земель займаються державні агентства, дослідні інститути, фонди та академічні установи⁵⁷. Цей досвід також заслуговує на наслідування.

Справа розроблення і впровадження оцінювання інтернаціоналізації університетів, що започаткована у Німеччині, знайшла підтримку і з боку Європейської Комісії, яка профінансувала у 2010 році європейський проект «Indicators for Mapping & Profiling Internationalisation» (IMPI). Цей масштабний проект був реалізований 5 провідними європейськими агенціями за участю більше 50 європейських університетів. У межах проекту була підготовлена доповідь «Indicator Projects on Internationalisation – Approaches, Methods and Findings», серед авторів якої був і Uwe Brandenburg⁵⁸. Проект IMPI фокусується на вимірюванні та профілізації інтернаціоналізації ЗВО. Задум проекту IMPI полягав у тому, щоб розроблений тут інструментарій надав можливість університетам визначити свій рівень інтернаціоналізації, його відповідність власним інституційним стратегічним цілям; дозволив створити індивідуальний профіль інтернаціоналізації (вибрати свій напрям), зіставити свій рівень інтернаціоналізації з рівнем інших університетів, визначити заходи щодо поліпшення ефективності і продуктивності своєї інтернаціоналізації⁵⁹.

Зазначені напрями інтернаціоналізації також можуть бути сприйняті як матриця для розроблення моделі самооцінювання. Тут надано п'ять напрямів, у кожному з яких визначено індикатори по дев'яти категоріях. Наведемо лише назви цих напрямів:

- 1) підвищення якості освітньої діяльності;
- 2) підвищення якості дослідницької діяльності;
- 3) підготовка студентів до життя і роботи в міжкультурному та глобальному світі;
- 4) підвищення міжнародної репутації;
- 5) надання послуг суспільству і залученість у розвиток спільноти.

Цей перелік має особливе значення для українських стейкхолдерів вищої освіти, оскільки 3-й і 5-й напрями ще не отримали з їх боку належної уваги.

⁵⁶ How to measure internationality and internationalization of higher education institutions: Indicators and key figures. Uwe Brandenburg, Gero Federkeil Working paper. No. 92, July, 2007. – P. 6. – URL: http://www.che.de/downloads/How_to_measure_internationality_ap_92.pdf

⁵⁷ Штрайтвізер Б., Олсон Дж., Буркхарт С., Клабунде Н. Перспективи гармонізації інтернаціоналізації університетів Німеччини // Імперативи інтернаціоналізації / Отв. ред. М. В. Ларионова, О. В. Перфильева. – М.: Логос, 2013. – С. 32–34.

⁵⁸ Indicator Projects on Internationalisation – Approaches, Methods and Findings. A report in the context of the European project «Indicators for Mapping & Profiling Internationalisation» (IMPI). Authors: Eric Beerkens Uwe Brandenburg Nico Evers Adinda van Gaalen Hannah Leichsenring Vera Zimmermann. – URL: <https://www.epnuffc.nl/en/publications/find-a-publication/indicator-projects-on-internationalisation.pdf>

⁵⁹ CHE Project IMPI (Indicators for Mapping and Profiling Internationalization). – URL: http://www.che.de/cms/?getObject=260&strAction=show&PK_Projekt=1021&getLang=de&printObject

Серед загальноєвропейських проектів самооцінювання інтернаціоналізації університетів не можна не згадати The EAIE Barometer: Internationalisation in Europe, який реалізується за ініціативою European Association for International Education (EAIE)⁶⁰. «Барометр» є одним із масштабніших на сьогодні проектів самооцінювання стану інтернаціоналізації і за обсягом вибірки, і за глибиною проведеного аналізу. Дослідження, проведене у 2015 році в 47 країнах ЕНЕА, показує як сприймається інтернаціоналізація індивідами, карти стану інтернаціоналізації на Європейському та національному рівні, знання і вміння та прогалини.

Існує ще ціла низка міжнародних проектів самооцінювання інтернаціоналізації університетів⁶¹ зі схожими цілями, завданнями та інструментами. Але сама кількість і певна змістовна різноманітність таких проектів актуалізує потребу в їх концептуальному осмисленні – визначенні у них спільних принципів, підходів та методологічного інструментарію. Доцільно ознайомитися із теоретико-методологічним доробком тих дослідників, які безпосередньо займаються проблемами інтеграції інтернаціоналізації в інституційне лідерство університетів і розробляють концепцію комплексної інтернаціоналізації⁶².

Основні принципи розроблення стратегії інтернаціоналізації університету і моделі самооцінювання її реалізації

Оскільки не існує «безрозмірної», універсальної моделі інтернаціоналізації і кожний ЗВО має розробляти власні моделі, виходячи із власних інтересів, стратегічних цілей, наявних ресурсів і можливостей, то ми не можемо запропонувати готову модель стратегії і самооцінювання якості інтернаціоналізації закладу вищої освіти, а можемо лише виокремити і обґрунтувати ключові принципи, на яких реальна модель має базуватися, і на які має орієнтуватися.

Першим таким принципом має стати усвідомлення невідривного взаємозв'язку моделі самооцінювання стану інтернаціоналізації ЗВО і його програмно-установчих документів – місії, візії, загальної стратегії і стратегії інтернаціоналізації.

У ЕНЕА таке розуміння вже склалося. Так, за даними опитування, проведеного Європейською Асоціацією Університетів (EUA) у 2012 році, – «99% ЗВО, які відповіли на всі запитання анкети, або мають стратегію інтернаціоналізації (56%), мають намір розробити її (13%), або розглядали інтернаціоналізацію в інших стратегіях (30%). Всі, крім одного закладу, заявляють, що їхня стратегія справляє позитивний вплив на їхню інституційну інтернаціоналізацію, особливо щодо розвитку партнерських відносин, вихідної студентської мобільності, викладання англійською мовою, залучення іноземних студентів та розвитку можливостей мобільності персоналу»⁶³.

Таким чином, одне із ключових завдань, яке має вирішити запровадження самооцінювання стану інтернаціоналізації ЗВО, – це інтеграція інтернаціоналізації XXI століття в інституційне управління і університетське лідерство. На думку J. K. Hudzik⁶⁴, така інтеграція означає:

- постійно шукати можливості для міжнародного розвитку;
- вбудовувати інтернаціоналізацію в місію університету;
- залучати до неї всі зацікавлені сторони.

Також необхідною передумовою такої інтеграції стає вироблення керівництвом університетів системних інституціональних інструментів підтримки інтернаціоналізації, до яких і можна віднести запровадження на постійній основі процедури внутрішнього самооцінювання інтернаціоналізації.

Щодо інтернаціоналізації XXI століття, то її головні характеристики, як ми могли побачити вище, виражаються у концепції комплексної інтернаціоналізації.

⁶⁰ The EAIE Barometer: Internationalization in Europe. Amsterdam: European Association for International Education (EAIE). – URL: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/international-cooperation/documents/mexico/howard_en.pdf

⁶¹ Internationalization in Higher Education: Strategic Perspectives of Universities in the United States and the University of the Philippines Sergio Caoa, Edwin Portugalb. – URL: <http://mtc.edu.ph/2012/pdf/Internalization%20in%20Higher%20Education.pdf>

Internationalisation in European higher education: European policies, institutional strategies and EUA support. – URL: http://www.eua.be/Libraries/higher-education/EUA_International_Survey.pdf

Institutions: a new approach. A report by the ESF Member Organisation Forum on Evaluation: Indicators of Internationalisation. This report has been written by the Group of Experts Globalization and Internationalization (ESF). European Science Foundation (ESF). – URL: http://www.esf.org/fileadmin/Public_documents/Publications/mof_indicators2.pdf

⁶² Худзик Джон К. Интеграция интернационализации XXI века в институциональное управление и университетское лидерство // Международное высшее образование. – № 83. – 2016. – С. 10–12.

Leading Comprehensive Internationalization: Strategy and Tactics for Action by John K. Hudzik and JoAnnS. McCarthy. 2012. – URL: www.nafsa.org/epubs

Hudzik John K. Comprehensive Internationalization: Institutional Pathways to Success (Internationalization in Higher Education). First published by Routledge, 2015. – 280 p.

Approaches to Internationalisation and Their Implications for Strategic Management and Institutional Practice. A Guide for Higher Education Institutions, 2012. Authors: Fabrice Hénard, Leslie Diamond, Deborah Roseveare. – URL: <http://www.oecd.org/edu/imhe/Approaches%20to%20internationalisation%20-%20final%20-%20web.pdf>

Императивы интернационализации / Отв. ред. М. В. Ларионова, О. В. Перфильева. – М. : Логос, 2013. – С. 21–53.

Knight J. Internationalization Remodeled: Definition, Approaches, and Rationales // Journal of Studies in International Education Spring 2004. – P. 5–31. – URL: http://www.tru.ca/_shared/assets/Internationalization-Remodeled29349.pdf

⁶³ Internationalisation in European higher education: European policies, institutional strategies and EUA support. – P. 7. – URL: http://www.eua.be/Libraries/higher-education/EUA_International_Survey.pdf

⁶⁴ Худзик Джон К. Интеграция интернационализации XXI века в институциональное управление и университетское лидерство // Международное высшее образование № 83. Специальный выпуск. – 2016. – С. 10–12.

**Визначення комплексної
інтернаціоналізації,
яке запропонував
J. K. Hudzik⁶⁵**

Всеосяжна інтернаціоналізація є зобов'язанням, що підтверджується діями, для впровадження (influse) міжнародної і порівняльної перспективи впродовж навчання, дослідження і сервісної місії вищої освіти. Вона формує інституціональний етос і цінності і охоплює всю вищу освіту. Важливо, щоб вона використовувалася інституційним лідерством, управлінням, викладачами, студентами і усіма академічними службами і допоміжними підрозділами. Це інституціональний імператив, а не тільки бажана можливість. Всеосяжна інтернаціоналізація не тільки впливає на все життя кампусу, але і на інституціональні зовнішні рамки стандартів, партнерських зв'язків і відносин.

По суті у цьому визначенні зафіксовані **основні фактори, які визначають успішність реалізації стратегії інтернаціоналізації університету**, і які можуть використовуватися як параметри для якісного аналізу стану інтернаціоналізації університету, а саме:

- Наявність чітко сформульованої стратегії (інтернаціоналізація як зобов'язання), програми і плану дій по розвитку інтернаціоналізації (підтверджується діями).
- Узгодженість стратегічного та операційного рівнів інтернаціоналізації закладу.
- Наскільки стратегія, програма і план розвитку інтернаціоналізації інтегровані у загальну стратегію розвитку закладу (наскільки вона є всеосяжною і пронизує усі традиційні функції університету).
- Яким є рівень керівництва, відповідального за даний напрям, і рівень залучення в проект просування інтернаціоналізації перших осіб університету (інституційне лідерство і управління).
- Яким є рівень залучення у цей проект усіх співробітників університету і студентів.
- Якість управлінської інфраструктури: кількість міжнародних підрозділів і їх структурна відповідність поставленим завданням, рівень і якість координації між ними, якість персоналу, його компетенції і компетентності.
- Оцінювання ресурсів, що виділяються на міжнародне співробітництво: мобільність студентів, викладачів, дослідників, співробітників університету, підтримку міжнародних проектів, впровадження подвійних дипломів, проведення міжнародних конференцій, участь у зарубіжних конференціях, гранти для іноземних студентів і дослідників.
- Кадрова політика, система заохочень і підтримки, що формує стимули для розвитку лінгвістичних та інших компетентностей, необхідних для успішної інтернаціоналізації.
- Кадрова політика, спрямована на залучення в університет провідних зарубіжних вчених і кращих викладачів.
- Система стимулів для участі в розробленні та реалізації міжнародних дослідницьких проектів, підготовки спільних публікацій, розвиток міжнародного співробітництва і партнерства на рівні структурних підрозділів університету (факультетів, кафедр, академічних служб).
- Наскільки інституційна культура (етос і цінності) відповідають вимогам інтернаціоналізації, чи сформована необхідна система мотивації, адекватне розуміння комплексності та імперативності інтернаціоналізації, система стимулів і підтримки.
- Якість інформаційної підтримки процесу комплексної інтернаціоналізації: сайт іноземними мовами, участь у міжнародних виставках, організація маркетингових заходів, публікації та презентації результатів досліджень на міжнародному рівні, доступ до міжнародних наукових баз даних.
- Якість консультаційної та організаційної підтримки академічної мобільності: спеціальні структури для роботи з іноземними абітурієнтами і студентами, для підтримки академічної мобільності викладачів.
- Якість побутової інфраструктури для іноземних студентів, викладачів, дослідників: гуртожитки, університетські готелі, медичні послуги, страхування, харчування.

Ключові інструменти для розроблення стратегії і моделі самооцінювання інтернаціоналізації університету

Розроблення стратегії інтернаціоналізації університету доцільно здійснювати, спираючись на загальні принципи стратегічного менеджменту компанії, які вимагають вирішення таких завдань:

- визначення стратегічного бачення, роз'яснення цілей і місії компанії;
- аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища;
- окреслення стратегічних альтернатив і вибір оптимального варіанту між ними;
- реалізація поставлених цілей;
- оцінювання результатів.

Якщо імплементувати ці принципи до розроблення стратегії інтернаціоналізації університету, то у цьому процесі можна виділити такі етапи.

Перший, підготовчий, який можна умовно позначити, як ідейно-мотиваційний. Тут першим інструментом стратегічного планування є вироблення розуміння того, що власно означає комплексна інтернаціоналізація і які якісні параметри її характеризують. Застосування цього інструменту є важливим, оскільки університети можуть керуватися не тільки *комплексним підходом*, у межах якого міжнародна діяльність університету цілеспрямовано підтримується системними і чітко скоординованими заходами для підтримки своєї міжнародної місії. Тут можливі і три інші підходи: *спонтанно-центральна стратегія*, в якій проведені великі обсяги міжнародної діяльності,

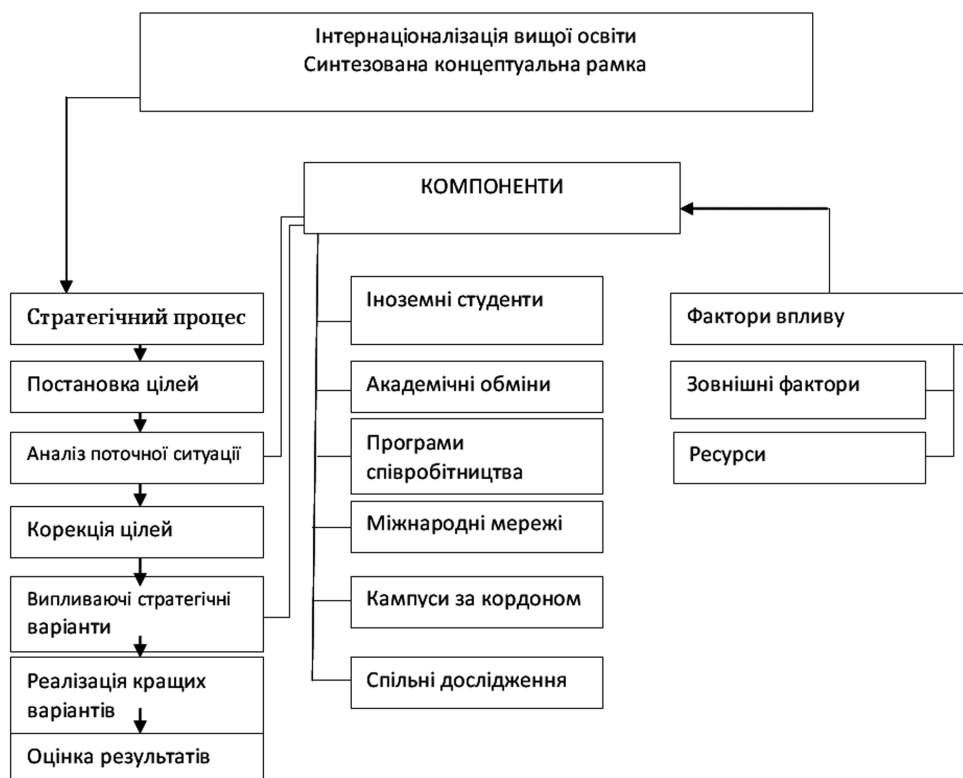
⁶⁵ Leading Comprehensive Internationalization: Strategy and Tactics for Action by John K. Hudzik and JoAnn S. McCarthy. A publication of NAFSA: Association of International Educators, 2012. – URL: www.nafsa.org/epubs

але без чітко визначених планів і цілей, *системно-маргінальна стратегія*, в якій чітко визначені, але проводяться обмежені заходи, *спонтанно-маргінальна стратегія*, в якій обмежені заходи не засновані на чітких цілях і рішеннях⁶⁶. На цьому етапі необхідно також усвідомити головні для університету внутрішні мотиви інтернаціоналізації, які і будуть виступати рушійною силою для інвестування ресурсів у цей процес. Ці внутрішні мотиви засновані на цінностях установи та розуміння ролі, яку вона відіграє в системі ВО країни і суспільства загалом. Мотиви, які рухають зусиллями зі створення міжнародного порядку на інституціональному рівні, пов'язані з трьома основними проблемами: *академічними, економічними і культурними*. Причому для комплексної стратегії інтернаціоналізації притаманне сприйняття цих мотивів не як взаємовиключних, а як таких, що доповнюють один одного.

Другий етап – це вже власно етап стратегічного планування. Тут вихідною настановою має бути розуміння того, що стратегічне планування не є разовим актом, а має бути поновлюваним процесом, що розгортається нелінійно, а системно і комплексно, і передбачає постійне переосмислення у міру виконання заданих на тому або іншому етапі завдань і планів. До основних завдань цього етапу можна віднести такі:

- розуміння навколишнього середовища крізь призму власних потреб (контекстів – національного, європейського, глобального, рушійних сил, механізмів, вимог і запитів ринку праці, потреб студентів і суспільства);
- розуміння внутрішнього середовища (власних місії і візії, ресурсів, можливостей і потреб);
- визначення пріоритетних мотивів інтернаціоналізації університету;
- розроблення стратегії інтернаціоналізації;
- програмне забезпечення і оптимізація її здійснення;
- моніторинг та евалюація.

Узагальнену схему-матрицю для розроблення стратегії інтернаціоналізації можна представити, звернувшись до напрацювань Onise Alpenidze⁶⁷.

Третій етап – це вже перехід до безпосереднього розроблення інструментарію внутрішнього оцінювання, який буде застосовуватися для коригування і уточнення стратегії відповідно до її реалізації. На цьому етапі попередньо необхідно дати відповідь на нову групу питань, які є актуальними у вирішенні проблеми оцінювання інтернаціоналізації. Тут ми поділяємо позицію Hans de Wit, який виокремив такі запитання:

- Як можна виміряти те, що ми робимо?
- Що ми вимірюємо?
- Які показники ми використовуємо для оцінювання?
- Ми оцінюємо процеси або діяльність?
- Ми проводимо оцінювання з метою поліпшення якості нашого власного процесу та діяльності або ми оцінюємо внесок інтернаціоналізації у поліпшення загальної якості вищої освіти?
- Ми використовуємо кількісний і / або якісний підхід до вимірювання?

⁶⁶ Davies J. L. (1992), Developing a strategy for internationalization in universities: towards a conceptual framework, in: Bridges to the future: Strategies for internationalizing higher education, ed. Klasek C., AIEA, IMHE Conference, Paris.

⁶⁷ Alpenidze, Onise (2015) : Conceptualizing internationalization strategies for higher education institutions, Central and Eastern European Journal of Management and Economics, ISSN 2353-9119, Vol. 3, Iss. 3, P. 237–238.

- Які інструменти ми використовуємо, постфактум або для порівняння показників вимірювання: бенчмаркінг, передовий досвід, якісний огляд, акредитації, сертифікації, перевірки або рейтинги?
- На чому ми акцентуємо на вході, виході та / бо результатах?⁶⁸.

Якщо ці питання поставлено і знайдено відповіді на них, то можна перейти вже до розроблення моделі діагностики, дотримуючись **вихідних принципів її побудови:**

- Чітко визначити цілі інтернаціоналізації закладу, для чого вона здійснюється.
- Чітко визначити очікувані результати.
- Чітко визначити критерії успішності, те, що буде вважатися успіхом.
- Чітко усвідомити фактори успішності.

До факторів успішності, що є обов'язковими умовами і підсилюють один одного, слід за J. K. Hudzik⁶⁹, можна віднести такі:

- Ефективність управління.
- Зорієнтованість інституційної культури на розвиток інтернаціоналізації.
- Врахування інтернаціоналізації при стратегічному плануванні.
- Особливості ключових адміністративних практик і принципів.

Для формування і використання цих факторів успішності слід впровадити такі заходи і підходи:

- Забезпечити інтеграцію інтернаціоналізації в існуючі місію і фінансову політику.
- Ініціатива має йти від усіх учасників – керівників усіх ланок, а також від усіх інших членів університетського колективу (викладачів, адміністративних співробітників, студентів).
- Усі мають бути залучені до здійснення процесу, який має йти одночасно зверху вниз і знизу вгору. Вище керівництво задає загальний тон, інституційні цінності, фіксує пріоритети, а безпосередня творча робота виконується членами викладацького й адміністративного складу.
- Люди і підрозділи, які працюють на благо інтернаціоналізації, мають отримувати винагороду, яка задовольняла б їхні інтереси. Треба заохочувати досягнення, що надасть додаткові стимули для розвитку.
- Має існувати інституційна відкритість і готовність до перегляду існуючих практик і процедур, заохочення адаптивної бюрократії, що підвищить її готовність до змін.
- Рекрутинг і розвиток людського потенціалу для інтернаціоналізації.

Усі вище названі фактори успішності процесу інтернаціоналізації закладу доцільно залучити до моделі її внутрішнього оцінювання, трансформували їх у показники якості цього процесу.

При розробленні моделі самооцінювання інтернаціоналізації особливу увагу доцільно приділити індикаторам, що дають можливість оцінити якість *управління* цим процесом. Управління є одним з вирішальних факторів впливу і включає не тільки управлінський персонал ЗВО, а і всі завдання і структури, пов'язані з його керівництвом.

Тут можна поставити такі запитання:

- Чи є людина, яка відповідає за міжнародні відносини, у прямому підпорядкуванні керівництва ЗВО?
- Чи є член керівництва ЗВО, відповідальний за міжнародні відносини?
- Чи є тема інтернаціональності / інтернаціоналізації регулярною на нарадах управління?
- Чи є тема інтернаціональності / інтернаціоналізації регулярною у порядку денному засідань вченої ради?
- Чи беруть проректор / ректор регулярну участь у міжнародних представницьких заходах (візити делегацій, візити в університети-партнери)?
- Чи включені «інтернаціональність / інтернаціоналізація» в стратегію ЗВО і чи є план заходів?
- Чи є самостійна стратегія інтернаціоналізації і чи визначено перелік заходів?
- Чи «інтернаціональність / інтернаціоналізація» включені в цільові договори з МОН, замовниками (роботодавцями) та іншими органами, відповідальними за узгодження цілей? (так / ні).

Не менш важливим є блок питань, який дає можливість оцінити достатність / недостатність *фінансового забезпечення* програми інтернаціоналізації. Тут можна поставити такі запитання:

- Чи достатнім є обсяг бюджету університету з міжнародного співробітництва для фінансового забезпечення визначених завдань інтернаціоналізації?
- Якою є частка бюджету на міжнародне співробітництво щодо загального бюджету?
- Чи відповідає розподіл видатків бюджету визначеним пріоритетам інтернаціоналізації?
- Чи можна знайти додаткові джерела фінансування програми інтернаціоналізації?
- Чи достатньою є кількість посад (штатних) для консультування по міжнародним заявкам (наприклад, проекти ЄС, подвійних дипломів та ін.)?
- Якою є частка посад (штатних) для консультування по міжнародним заявкам щодо загальної кількості посад адміністративного персоналу?
- Чи передбачена можливість преміювання штатних працівників підрозділів міжнародного співробітництва за успіхи в реалізації програми інтернаціоналізації?
- Які передбачені спеціальні сервісні пропозиції для зарубіжних дослідників?

При розробленні моделі самооцінювання інтернаціоналізації можна співвіднести індикатори, які будуть застосовуватися, з індикаторами, що були запропоновані МОН України для зовнішнього оцінювання. Це може бути корисним і в методологічному плані, і у разі недостатності ресурсів для залучення зовнішніх фахівців із евалюації, послуги

⁶⁸ Hans de Wit Internationalisation of Higher Education in Europe and its assessment, trends and issues. – URL: http://www.nvao.net/page/downloads/Internationalisation_of_Higher_Education_in_Europe_DEF_december_2010.pdf

⁶⁹ Худзик Джон К. Интеграция интернационализации XXI века в институциональное управление и университетское лидерство // Международное высшее образование № 83. Специальный выпуск. – 2016. – С. 10–12.

яких є достатньо коштовними. По суті, форми звітування про інтернаціоналізацію, запроваджені МОН, відображають основні напрями, за якими доцільно проводити і внутрішнє оцінювання, а саме:

1. Інформація про академічну мобільність студентів.
2. Інформація про нормативно-правову базу міжнародного співробітництва.
3. Інформація про інтернаціоналізацію освітніх програм.
4. Інформація про інтернаціоналізацію науково-педагогічної, наукової і педагогічної діяльності.
5. Інформація про інтернаціоналізацію адміністрування.
6. Інформація про заходи з популяризації освіти за кордоном.

Але у випадку використання звітних форм МОН, у якості основи для розроблення власної моделі внутрішнього оцінювання, ці форми доцільно доповнити показниками якості. Доцільно також проводити самооцінювання не тільки на рівні усього університету, а і на рівні його структурних підрозділів. Узагальнені дані по факультетах і кафедрах дають можливість виявлення «переможців» і «аутсайдерів» з метою подальшого визначення наявних проблем і перспектив, обміну кращим досвідом.

Висновки і рекомендації

У цій темі були подані концептуальні принципи розроблення стратегії і моделі самооцінювання ступеня комплексної та інтегративної інтернаціоналізації ЗВО. Остання має розроблятися як складова стратегічного планування, враховувати інституціональну культуру і можливості, включати і кількісні, і якісні показники, які дозволили б оцінити динаміку інтеграції інтернаціоналізації в інституційне лідерство і якість досягнень.

На особливу увагу заслуговують такі концептуальні положення:

- Інтернаціоналізація може стати найважливішим ресурсом розвитку університетів, їх академічного і культурно-гуманітарного потенціалу, а через це і розвитку країни – її людського капіталу, інтелектуального, наукового, економічного, політичного, соціального, культурного потенціалу, якщо процес інтернаціоналізації вищої освіти буде ефективно керований і правильно стратегічно спрямований, постійно перебуваючи під пильним контролем усіх зацікавлених суб'єктів освітнього процесу.
- ЗВО і держава не мають обчислювати ступень інтернаціоналізації виключно у кількісних показниках, а мають приділяти увагу її якісним характеристикам.
- Запровадження постійно діючої системи внутрішнього оцінювання стану інтернаціоналізації є необхідним інструментом інтенсифікації і підвищення якості цього процесу.
- Процедура самооцінювання інтернаціоналізації є невід'ємною складовою стратегічного планування розвитку ЗВО.
- Впровадження самооцінювання інтернаціоналізації закладу є системно затребуваною: на етапі розроблення стратегії його розвитку, і особливо, стратегії інтернаціоналізації закладу як самостійного документу; для реалістичного оцінювання досяжності поставлених цілей; на етапі розроблення програми і плану реалізації стратегії; на етапі виконання програми і плану для оцінювання успішності їх здійснення і внесення, у разі потреби, необхідних коректив; на завершальному етапі для визначення досягнень, існуючих проблем, перешкод і перспектив розвитку на майбутнє.
- Розроблення моделі самооцінювання інтернаціоналізації ЗВО має здійснюватися на світоглядних і теоретико-методологічних засадах концепції комплексної та інтегративної інтернаціоналізації.
- Модель має розроблятися на засадах чіткого усвідомлення місії і цінностей ЗВО, враховувати його інституціональну культуру і можливості, включати до себе показники, які дозволили б прослідкувати зміни у цих базових елементах в залежності від інтеграції інтернаціоналізації в інституційне лідерство.
- Модель має включати до себе якісні показники, які інтегрують у себе фактори успішності, і тому дозволять виміряти якість досягнень.
- Самооцінювання доцільно доповнити процедурами бенчмаркінгу для поліпшення інтернаціоналізації через вивчення кращих практики інших, більш ефективно працюючих підрозділів самого закладу, а також для між-інституційного і транснаціонального порівняння. Невід'ємні елементи бенчмаркінгу, такі як ясні і точні цілі запровадження, обговорення і вироблення спільного розуміння процесів і суджень, взаємодія і співробітництво, – є необхідною рамковою умовою як для інтеграції інтернаціоналізації в інституційне лідерство, так і для розроблення і застосування внутрішнього оцінювання успішності цього процесу.
- Запровадження внутрішнього оцінювання інтернаціоналізації ЗВО має здійснюватись за підтримки і чіткого розуміння її цілей як з боку керівництва і управлінських підрозділів, так і з боку викладацького та адміністративного складу і має передбачати розгортання широкого обговорення проблем інтернаціоналізації за участю усіх зацікавлених сторін.
- Процедури опитування, включені у модель самооцінювання, мають слугувати стимулюванню міркувань усіх співробітників про можливості, проблеми і значення інтеграції інтернаціоналізації в усі функції ЗВО, в усі аспекти викладання, навчання, дослідження і надання послуг.
- Правильно розроблена і коректно застосована модель самооцінювання інтернаціоналізації закладу може сприяти не тільки підвищенню якості самого процесу і зміцненню лідерського потенціалу закладу, а забезпечити підтримку усім співробітникам у процесі адаптації до нових викликів, що виникають у результаті інтернаціоналізації вищої освіти.
- Результати внутрішнього оцінювання інтернаціоналізації закладу мають, як і сам процес інтернаціоналізації, рухатися не тільки «знизу вгору», але й у зворотному напрямі, для забезпечення прозорості, налагодження системи зворотного зв'язку, системи обміну кращими практиками і самокорекції перебігу інтернаціоналізації на усіх рівнях.

Практичні завдання

«Стратегія інтернаціоналізації університету»

1. Ідентифікуйте фактори, що визначають успішну реалізацію стратегії інтернаціоналізації університету.
 - Оберіть три основні фактори, що визначають успішну стратегію інтернаціоналізації університету.
 - Визначте причини, що заважають або допомагають ефективно використовувати ці фактори у процесі інтернаціоналізації вашого університету.
 - Сформулюйте пропозиції щодо підвищення ефективності дії і впливу цих факторів інтернаціоналізації у вашому університеті.

Шаблон для виконання

Назва фактору	Причини, що заважають або допомагають ефективно використовувати фактор у процесі інтернаціоналізації вашого університету	Пропозиції щодо підвищення ефективності дії і впливу фактору у вашому університеті

2. Проаналізуйте, наскільки стратегія, програма і план розвитку інтернаціоналізації інтегровані в загальну стратегію розвитку вашого університету.

- З'ясуйте, чи має ваш університет стратегію, програму і план розвитку інтернаціоналізації, якщо вони відсутні як самостійні документи, то відмітьте, чи включені вони як підрозділ до загальної стратегії розвитку університету.
- Визначте їх основні положення і пріоритети.
- Порівняйте їх з основними положеннями і пріоритетами стратегії розвитку університету.
- Оцініть їх відповідність один одному і основним положенням концепції комплексної та інтегративної інтернаціоналізації.

Шаблон для виконання

Назва стратегічних документів розвитку інтернаціоналізації університету	Наявність стратегічних документів розвитку інтернаціоналізації університету	Основні положення і пріоритети стратегічних документів розвитку інтернаціоналізації університету	Основні положення і пріоритети стратегії розвитку університету	Основні положення концепції комплексної та інтегративної інтернаціоналізації	Міра відповідності: так, ні, частково
Стратегія					
Програма					
План					
Підрозділ до загальної стратегії розвитку університету					

3. На основі проведеного аналізу сформулюйте пропозиції щодо вдосконалення стратегічних документів розвитку інтернаціоналізації університету.

4. Ідентифікуйте найбільш гострі проблеми і перешкоди для ефективної інтернаціоналізації, що існують у вашому університеті і сформулюйте пропозиції щодо їх подолання.

Шаблон для виконання

Напрямок інтернаціоналізації відповідно до комплексної стратегії	Проблеми і перешкоди	Пропозиції щодо подолання

5. Сформулюйте пропозиції щодо ефективних інструментів внутрішнього оцінювання якості інтернаціоналізації університету.

Шаблон для виконання

Назва напрямку інтернаціоналізації університету	Назва інструменту внутрішнього оцінювання якості інтернаціоналізації університету	Обґрунтування наданої пропозиції

Список рекомендованих джерел

1. Джонс Е., де Вит Х. Глобалізація інтернаціоналізації: розмишлення об устоявшійся концепції // Імперативи інтернаціоналізації / Отв. ред. М. В. Ларионова, О. В. Перфильева. – М. : Логос, 2013. – С. 21–53.
2. Худзик Джон К. Інтеграція інтернаціоналізації XXI століття в інституціональне управління і університетське лідерство // Міжнародне вище освітання. – № 83. Спеціальний випуск. – 2016. – С. 10–12.
3. Hudzik John K. Comprehensive Internationalization: Institutional Pathways to Success (Internationalization in Higher Education). First published by Routledge. 2015. – 280 p.
4. How to measure internationality and internationalization of higher education institutions: Indicators and key figures / Uwe Brandenburg, Gero Federkeil Working paper No. 92, July 2007. – URL: http://www.che.de/downloads/How_to_measure_internationality_ap_92.pdf

Тема 3. Реалізація програм спільних / подвійних ступенів: світовий досвід

Теоретичний матеріал

Важливість та актуальність програм спільних / подвійних ступенів у вищій освіті: аналіз міжнародних документів і досліджень

У Європі ідея спільних / подвійних ступенів почала активно обговорюватися з 1980-х років. Причиною дискусії стала необхідність взаємного визнання дипломів європейських університетів при працевлаштуванні в умовах складного і швидкозмінного загальноєвропейського ринку праці.

Досвід показує, що спільні / подвійні ступені є потужними інструментами для того, щоб:

- сприяти підвищенню якості та взаємному визнанню кваліфікацій;
- залучати таланти;
- поглибити партнерство;
- збагачувати міжнародний досвід;
- покращувати міжкультурні компетентності;
- сприяти працевлаштуванню випускників.

У той час як програми спільних / подвійних ступенів значною мірою розвивалися в Європі, зацікавленість у співпраці поширилася на всі регіони світу. Зростала кількість ЗВО, а також урядів та фінансових установ по всьому світу, які брали участь у розробленні стратегії та у політиці щодо програм спільних / подвійних ступенів.

Програми спільних / подвійних ступенів стали популярним механізмом ІВО по всьому світу. Міжнародні, регіональні та національні організації, асоціації та фінансові агенції проводять дослідження для вивчення динаміки впровадження програм спільних / подвійних ступенів.

На глобальному рівні координація процесів ІВО здійснюється UNESCO. Крім діяльності ряду міжнародних інститутів при UNESCO (Інститут планування освіти, регіональних центрів освіти та інших, які займаються питаннями координації, розвитку, підтримки різних напрямів міжнародного співробітництва), важливими механізмами в цій сфері є конференції, які проводяться кожне десятиліття. Всесвітні конференції з вищої освіти відбулися в Парижі у 1998 та 2009 роках. На конференціях були підбиті підсумки за минулі десятиліття і визначено світові тенденції розвитку ВО на наступні десять років. UNESCO намагається допомогти урядам розробити ефективну політику в галузі освіти у постійно мінливому та взаємозалежному світі.

З 1992 року Організація економічного співробітництва і розвитку (OECD) публікує огляд «Education at a Glance» (Погляд на освіту), який містить інформацію про міжнародну освіту. Індикатор C4 (Indicator C4) огляду «Хто навчається і де?» містить інформацію про кількість міжнародних та іноземних студентів у вищій освіті; їх розподіл за галузями освіти; розподіл за країнами походження; розподіл за країнами призначення; типи мобільності студентів. International Association of Universities (IUA), заснована в 1950 році, є міжнародною асоціацією ЗВО і університетських асоціацій. Ця організація об'єднує близько 630 ЗВО з усіх регіонів світу і більш ніж з двох десятків національних і регіональних асоціацій. Переваги членства включають:

- глобальний форум для спілкування;
- наукові та довідкові публікації;
- доповіді досліджень;
- гранти;
- можливості участі у проектах, а також консультаційні послуги з питань інтернаціоналізації.

IUA полегшує колективні дії для пропаганди і розробляє нормативні документи з важливих питань вищої освіти, співпрацює з UNESCO, OECD, Радою Європи, Світовим банком та Європейською Комісією. IUA проводить дослідження інтернаціоналізації вищої освіти. Опубліковано чотири доповіді за період 2003–2014 років^{70, 71, 72, 73}.

The European Association for International Education (EAIE) – європейський центр експертизи, мереж і ресурсів ІВО. EAIE є платформою для стратегічних обмінів. Вона пропонує різноманітні освітні заходи, тематичні публікації, проводить щорічну конференцію, співпрацює з ключовими організаціями та установами, щоб забезпечити інтереси членів і розвиток міжнародної вищої освіти в Європі та решті світу. У 2015 році EAIE опублікувала дослідження «The EAIE Barometer: Internationalisation in Europe» (Барометр Європейської асоціації міжнародної освіти: інтернаціоналізація в Європі)⁷⁴.

⁷⁰ Knight, J. (2003). Internationalization of Higher Education: Practices and Priorities – The IAU 1st global survey report. Paris: International Association of Universities.

⁷¹ Knight, J. (2005). Internationalization of Higher Education: New Directions, New Challenges – The IAU 2nd global survey report. Paris: International Association of Universities.

⁷² International Association of Universities. (2010). Internationalization of higher education: Global trends, regional perspectives – The IAU 3rd global survey report. Paris: International Association of Universities.

⁷³ Egron-Polak, E., Hudson, R. (2014). Internationalization of Higher Education: Growing expectations, fundamental values – The IAU 4th global survey. Paris: International Association of Universities.

⁷⁴ European Association for International Education (EAIE) (2015). The EAIE Barometer: Internationalisation in Europe. Amsterdam: European Association for International Education (EAIE).

European University Association (EUA) – організація, що об'єднує понад 850 ЗВО з 47 країн, знаходиться у Брюсселі (Бельгія). Виникла в результаті злиття Association of European Universities та Confederation of European Union Rectors' Conferences, яке відбулося в Саламанці (Іспанія) 31 березня 2001 року. У рамках EUA здійснюється співпраця та обмін інформацією, а також проведення спільних дослідницьких проєктів. До пріоритетів діяльності EUA відносяться:

- побудова ENEA в рамках Болонського процесу;
- дослідження та інновації;
- інтернаціоналізація вищої освіти та наукових досліджень;
- підвищення якості роботи європейських університетів;
- відповідний менеджмент, автономія та стабільне фінансування.

EUA проводить дослідження інтернаціоналізації вищої освіти. Дослідження «The Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe» (Аналіз магістерських програм і спільних ступенів у Європі), яке провели Ch. Tauch та A. Rauhvargers у 2002 році, було однією з перших спроб зіставити досвід реалізації спільних магістерських програм у Європі⁷⁵. EUA сформувала «золоті правила» на основі аналізу спільних магістерських ступенів у Європі.

Важливо

10 «золотих» правил для розроблення програм, які завершуються присвоєнням спільних ступенів:

1. Будьте впевнені у своїй мотивації.
2. Вибирайте партнерів ретельно.
3. Разом із партнерами розробіть чіткі цілі програм спільних ступенів, а також визначте результати навчання, яких студенти повинні досягти.
4. Переконайтеся, що надається необхідне інституційне забезпечення програми.
5. Переконайтеся, що передбачено достатній потенціал академічних і адміністративних співробітників для програми.
6. Переконайтеся, що існує стійке фінансове планування для програми.
7. Переконайтеся, що інформація про програму легкодоступна.
8. Заплануйте достатню кількість зустрічей з партнерами.
9. Розробіть загальну стратегію мови викладання для спільної програми ступеня і заохочуйте вивчення місцевої мови.
10. Чітко визначте і розподіліть обов'язки між партнерами.

Рада Європи та UNESCO спільними зусиллями прийняли чимало конвенцій з питань академічного визнання в Європі:

- Європейська конвенція про еквівалентність дипломів, які надають допуск до університетів (1953) та Протокол до неї (1964).
- Європейська конвенція про еквівалентність періодів навчання в університетах (1956).
- Європейська конвенція про академічне визнання університетських кваліфікацій (1959).
- Міжнародна конвенція про визнання курсів навчання, дипломів і звань з вищої освіти в арабських і середземноморських європейських державах (1976).
- Конвенція про визнання курсів навчання, дипломів і звань з вищої освіти в державах європейського регіону (1979).
- Європейська конвенція про загальну еквівалентність періодів навчання в університетах (1990).
- Конвенція про визнання кредитів і кваліфікацій (Лісабонська конвенція) (1997).

Лісабонська конвенція ратифікована більшістю європейських країн, включаючи й Україну. Її найважливіші принципи є такими:

- Власники кваліфікацій, присуджених однією зі Сторін, мають належний доступ до оцінювання цих кваліфікацій, яка здійснюється відповідним органом на їхнє прохання.
- Кожна країна повинна визнавати кваліфікації при доступі до вищої освіти протягом періодів навчання або при присвоєнні ступенів вищої освіти як аналог відповідних кваліфікацій у своїй системі, якщо немає істотних відмінностей між кваліфікаціями країн.
- Визнання кваліфікації вищої освіти, присвоєної в іншій країні, це:
 - ✓ доступ до подальшої вищої освіти, включаючи відповідні іспити та підготовку до наукового ступеня доктор філософії, повинен бути на тих же умовах як і для осіб країни, в якій запитується визнання;
 - ✓ використання академічного звання відповідно до законів і правил країни, в якій запитується визнання. Крім того, визнання може полегшити доступ на ринок праці.
- Всі країни повинні заохочувати свої ЗВО видавати Додаток до диплома для своїх студентів, щоб полегшити визнання. Додаток до диплома – це інструмент, розроблений спільно Європейською Комісією, Радою Європи і UNESCO, який містить опис кваліфікації, відповідно до системи вищої освіти, в якій він виданий.

Рада Європи разом з UNESCO прийняла «Рекомендації про визнання спільних ступенів» у червні 2004 року як доповнення до Лісабонської конвенції.

З початком БП та впровадженням триступеневої структури вищої освіти за моделлю бакалавр-магістр-доктор філософії, а також з прийняттям заходів щодо забезпечення порівнянності дипломів, ці починання отримали подальший розвиток.

⁷⁵ Tauch, C. & Rauhvargers, A. (2002). Survey on masters degrees and joint degrees in Europe. European University Association. – URL: http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Survey_Master_Joint_degrees_en.1068806054837.pdf

У першому комюніке (червень 1999 р.) міністри освіти 27 країн підтримали ідею підвищення європейського виміру в галузі вищої освіти в усіх країнах, що підписали Болонську декларацію. У наступних комюніке є конкретні посилання на підтримку спільних програм, спільного забезпечення якості та мобільності студентів і персоналу.

На зустрічі європейських міністрів освіти (2001 рік, Прага) вирішувалися питання щодо розвитку спільних програм, які завершуються присвоєнням подвійних або спільних ступенів. Програми подвійних / спільних ступенів в європейських університетах були визнані одним з головних інструментів створення ЕНЕА та запропоновано університетам «збільшити кількість модулів, курсів та навчальних програм на всіх рівнях з європейським змістом, орієнтацією або організацією. Особливо це стосується модулів, курсів та навчальних програм, які пропонуються в партнерстві з закладами різних країн, і які завершуються присвоєнням спільно визнаних ступенів.

З метою забезпечення якості міністри освіти запропонували розширити співпрацю на європейському рівні й закликали всі установи, які переймаються якістю освіти, співпрацювати у визначенні та встановленні загальних рамок, поширити кращі практики і розробити сценарії для взаємного прийняття механізмів оцінки та акредитації / сертифікації».

Перший семінар «Спільні ступені в рамках Болонського процесу» (Joint Degrees within the Framework of the Bologna Process) організований Міністерством освіти і науки Швеції, пройшов у Стокгольмі 30–31 травня 2002 року⁷⁶. На семінарі відзначено, що програми спільних ступенів є засобом досягнення цілей, поставлених у Болонській декларації. Як основа для обговорень була підготовлена доповідь (за участю 17 європейських країн та Європейської Комісії). Учасники семінару розробили ряд корисних критеріїв для розроблення європейських програм спільних ступенів.

Другий семінар на тему «Інтегровані програми – наслідки і перспективи» (Integrated Programmes – Implications and Prospects) був організований Міністерством вищої освіти і наукових досліджень Італії і пройшов 11–12 квітня 2003 року в Мантуї⁷⁷. Учасники обговорили: мотивацію для планування, а також методологію розроблення та реалізації інтегрованих освітніх програм; різні концепції і моделі інтегрованих магістерських програм; перспективи інтегрованих докторських програм; відповідні тенденції у національному законодавстві та політиці; вплив інтегрованих навчальних програм на громадянство та працевлаштування.

У **Берлінському комюніке (2003 р.)** міністри підкреслили важливість Лісабонської конвенції «Про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні» й закликали European Network of National Information Centres on academic recognition and mobility (ENIC Network) і National Academic Recognition Information Centre Network (NARIC network) разом з компетентними національними органами сприяти втіленню цієї конвенції в практику.

Важливо

Було поставлено мету – видавати випускникам Додаток до диплома англійською мовою автоматично і безкоштовно з 2005 р. Цей Додаток сприятиме прозорості та гнучкості системи ступенів вищої освіти для поліпшення працевлаштування та сприяння академічному визнанню для подальшого навчання.

У **комюніке, прийнятому в травні 2005 року в Бергені**, всі національні органи влади та інші відповідальні сторони було закликано визнати спільні кваліфікації, які надані в двох або більше країнах ЕНЕА і висловлено сподівання на прогрес у присвоєнні й визнанні спільних ступенів, особливо на рівні доктора філософії. Це було перше зібрання міністрів освіти країн-учасниць БП з акцентуванням необхідності прискореного розвитку аспірантури і докторантури.

На Болонському семінарі, що відбувся у Берліні (вересень, 2006 р.), обговорено питання і стратегії, пов'язані з присвоєнням спільних ступенів у ЕНЕА. Його найважливіші рекомендації:

- створити спеціальну систему фінансування та підтримки спільних (інтегрованих) програм на національному або європейському рівнях;
- створити список критеріїв або «золотих правил для програм спільних/подвійних ступенів» з документів, напрацьованих на семінарах у Стокгольмі, Мантуї, Берліні та інших містах;
- створити правову основу і включати, щонайменше, письмові повідомлення про можливість присвоєння спільних ступенів у рамки своїх національних законодавств щодо університетів і гарантувати, що якість забезпечується відповідно до національних стандартів, європейських принципів і правил, які вже були узгоджені.

Важливо

Для забезпечення якості, важливим є впровадження стандартів ENQA і подальший розвиток EQAR, які сприяють взаємному визнанню дипломів.

У **Лондонському комюніке (2007 р.)** підтримано всі попередні рекомендації стосовно спільних освітніх програм, а також виділено, зокрема, такі: підтримка помітного збільшення курсів навчання спільних ступенів, організація гнучких програм і співробітництво в галузі забезпечення якості. Інновацією стала концентрація уваги на розвитку аспірантури і докторантури, оскільки ринок праці ставить усе вищі вимоги до молодих працівників.

Напередодні зустрічі міністрів освіти у Льовені / Лувені (2009 р.) на офіційному сайті була розміщена інформація про досягнення БП, який проклав шлях для більш інноваційних спільних транскордонних освітніх програм і кількість спільних освітніх програм, які розробляються у Європі, постійно зростає.

На **конференції міністрів освіти в Єревані (травень, 2015 р.)** поставлено завдання – поліпшити інформацію про освітні програми та правила вступу до університетів ЕНЕА. Таким чином, головна мета полягає в розробленні системи для стандартизованого опису всіх освітніх програм, які пропонують заклади вищої освіти країн ЕНЕА. Вже існуючі

⁷⁶ Ministry of Education and Research (2002): «The Stockholm Conclusions – Conclusions and recommendations of the Seminar on Joint Degrees within the framework of the Bologna Process», Stockholm.

⁷⁷ Ministry of Education, University and Research (2003): Seminar about «Integrated Curricula – Implications and Prospects», Final Report, Mantua.

європейські, національні та інституційні інструменти слід переглянути, щоб створити загальні стандарти для опису освітніх програм. Наявні інструменти ENEA та ЄС, такі як система кредитів, результати навчання, рамки кваліфікацій необхідно використати в якості інструментів для досягнення загальних стандартів. Університетські сайти слід розглядати як одне з основних джерел інформації.

Було підкреслено, що запропонована структура рекомендацій для опису освітніх програм охоплює повний шлях потенційного іноземного студента з самого першого контакту з закладом вищої освіти в ENEA від прийому та зарахування, навчання і викладання і, нарешті, інформація про подальше навчання і можливості працевлаштування. Одним з основних повідомлень документа є необхідність гармонізації інформаційного забезпечення про освітні програми в рамках ENEA.

Важливо

На європейському рівні акторами інтернаціоналізації у галузі вищої освіти є ЄС, Рада Європи, EUA.

Слід зазначити, що усе ще немає універсально узгоджених міжнародних термінів. В англійських джерелах зустрічаються різні терміни: double degree, dual degree, combined degree, conjoint degree, joint degree, or simultaneous degree program.

У Національному освітньому глосарії⁷⁸ зазначено:

- Подвійний диплом / ступінь (Double diploma / degree): документи про вищу освіту, що надаються окремо кожним з двох вищих навчальних закладів після успішного завершення здобувачем вищої освіти спільної освітньої програми на певному циклі / рівні вищої освіти, яка узгоджена між цими вищими навчальними закладами.
- Спільний ступінь (Joint degree): Академічний ступінь (кваліфікація), що присуджується спільно принаймні двома вищими навчальними закладами / закладами вищої освіти на основі освітньої програми, що розроблена, та / або надається спільно цими закладами-партнерами. Присудження спільних ступенів (кваліфікацій) сприяє академічній і професійній мобільності, розвитку Європейського простору вищої освіти.

У вищій освіті в Європі переважно використовується термін «degree», коли мова йде про нагороду (кваліфікацію), отриману за виконання програми вищої освіти. Центри ENIC-NARIC використовують термін «кваліфікація» (qualification). Але є невелика різниця між цими двома поняттями. У Лісабонській конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні, кваліфікація визначається як:

- а) кваліфікація з вищої освіти – будь-яке звання, диплом або інше свідоцтво, що видане компетентним органом і засвідчує успішне закінчення програми з вищої освіти;
- б) кваліфікація, що надає доступ до вищої освіти, – будь-який диплом або інше свідоцтво, що видане компетентним органом, яке засвідчує успішне закінчення освітньої програми і надає власнику кваліфікації право брати участь у процедурі допуску до вищої освіти.

З цього визначення ми бачимо, що поняття «кваліфікація» має ширше охоплення, ніж «ступінь» (degree).

Терміни «спільна програма» та «спільний ступінь» не є синонімами. Програма відноситься до запропонованого навчання, в той час як ступінь відноситься до самої нагороди (диплома), що засвідчує успішне завершення програми. Спільна програма може завершитися спільним дипломом, але не обов'язково. Як це побудує на практиці, ступінь після спільної програми може бути один спільний, множинний або подвійний. Термін *спільна програма* широко використовується, але рідко дають його визначення. Рекомендації EUA з підвищення якості європейських спільних магістерських програм визначають спільні програми як «програми, які розробляються і реалізуються спільно кількома закладами в різних країнах». У документах Болонського процесу використовуються терміни *спільний / подвійний ступінь*.

У рамках проекту TUNING представлені «Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання». Ці рекомендації є результатом успішної співпраці між мережею TUNING та експертами з визнання Європейської мережі інформаційних центрів у ЄС (ENIC) і Національних центрів академічного визнання та інформації у ЄС (NARICs), які працювали разом у рамках проекту «Competencies in Recognition and Education 2, CoRe-2». Проект TUNING розпочався у 2000 році. TUNING спрямований на імплементацію Болонського процесу на університетському рівні та концентрується на прозорості й розвитку певної «спільної мови» для опису програм вищої освіти, для підвищення їх порівнюваності та прискорення міжнародного визнання⁷⁹.

Офіційне визначення, прийняте Лісабонською конвенцією, підтримане UNESCO і Радою Європи

Спільний ступінь відноситься до кваліфікації вищої освіти, присвоюється спільно принаймні двома або більше закладами вищої освіти на основі програми навчання, яка розроблена / надана спільно закладами вищої освіти, також, можливо, у співпраці з іншими установами. Спільний ступінь може бути присвоєний як:

- спільний диплом на додаток до одного або більше національних дипломів;
- спільний диплом, виданий закладами, що пропонують програму навчання без національного диплома;
- один або більше національних дипломів у якості єдиної атестації спільної кваліфікації.

⁷⁸ Національний освітній глосарій: вища освіта; 2-ге вид., перероб. і доп. / Авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.

⁷⁹ Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання / пер. з англ. національного експерта з реформування вищої освіти Програми Еразмус+, д-ра техн. наук, проф. Ю. М. Рашкевича. – К. : ТОВ «Поліграф плюс», 2016. – 80 с.

Спільні ступені, зазвичай, присвоюють після освітніх програм, які відповідають всім або, принаймні, деяким з таких характеристик:

- програми розроблені / схвалені спільно кількома закладами;
- студенти з кожного закладу вищої освіти вивчають частину програми в університетах-партнерах;
- періоди навчання в університетах-партнерах однакові;
- періоди навчання та іспити, здані у закладах-партнерах, повністю й автоматично визнаються;
- професори кожного закладу вищої освіти також викладають в інших закладах-партнерах, спільно розробляють освітню програму і утворюють спільні комісії для вступу та іспитів;
- після завершення повної програми студенту присвоюють національні ступені кожного університету-партнера або спільний ступінь.

При цьому підкреслювалося, що не всі програми обов'язково повинні відповідати всім перерахованим вище вимогам, особливо якщо вони все ще знаходяться в розвитку. Разом з тим, ключовими критеріями програм подвійних ступенів було те, що вони базувалися на спільній розробці та здійсненні інтегрованих освітніх програм. При цьому елемент міжнародної мобільності був вбудованим і обов'язковим для вищої професійної освіти, що завершувалася присвоєнням спільного ступеня.

Нове століття відзначилося тенденцією швидкого розвитку програм спільних / подвійних ступенів та спільних програм. Важливо провести чітку відмінність між ними, тому наведемо їхні узгоджені визначення:

- Спільний ступінь (Joint degree – JD): програма, яка викладається в двох або більше закладах вищої освіти, завершується видачею одного диплома з логотипами усіх закладів-партнерів (або їх кваліфікаційних органів) тим особам, які успішно завершили програму.
- Подвійний ступінь (Double degree – DD) програма, яка викладається в двох або більше закладах вищої освіти, завершується видачею кількох дипломів (можливо по одному з кожного заклада-партнера або їх кваліфікаційних органів) тим особам, які успішно завершили програму.
- Багато ступенів (мультиступінь) (Multiple degree – MD): програма, яка викладається у трьох або більше ЗВО, завершується видачею кількох дипломів (принаймні, трьох) можливо по одному з кожного заклада-партнера (або їх кваліфікаційних органів) тим особам, які успішно завершили програму.
- Спільна програма (Joint programme – JP): програма пропонується спільно двома або більше закладами вищої освіти незалежно від ступеня (спільний, подвійний або мультиступеневий) тим особам, які успішно завершили програму.

Реалізація програм спільних / подвійних ступенів є актуальною для країн ЕНЕА. Ця співпраця буде й надалі стимулювати розвиток спільного контролю якості, визнання ступенів і кваліфікацій в ЕНЕА, прозорість, суміжність та узгодженість систем ВО, мобільність студентів і викладачів, міжнародне працевлаштування випускників, європейський вимір дослідження і привабливість європейської освіти.

Водночас, недобросовісні провайдери освітніх послуг можуть відкрити своєрідні «фабрики» по виготовленню і продажу подвійних дипломів. У багатьох випадках філії іноземних закладів розглядаються як орендарі у величезних комплексах, як будь-яка інша іноземна комерційна організація. Незважаючи на те, що багато вчених критично ставляться до того, що освіта стала предметом купівлі-продажу, створення центрів освіти, що можуть видавати спільні / подвійні дипломи, є позитивним результатом, якщо розглядати освіту як предмет споживання, який використовують для розвитку необхідних людських ресурсів з метою підтримки конкурентоспроможності в умовах економіки, яка базується на знаннях.

Реалізація програм подвійних / спільних ступенів: мотивація, результати, акредитація, визнання, програми підтримки

Для того, щоб розширити знання і розуміння міжнародних спільних та подвійних ступенів, розглянемо звіт, який базується на дослідженні «Програми спільних і подвійних ступенів у глобальному контексті: звіт за результатами міжнародного дослідження» (Joint and double degree programs in the global context: Report on an international survey)⁸⁰. У звіті проаналізовано відповіді з 245 закладів вищої освіти з 28 країн світу.

Як виявилось, програм подвійних ступенів набагато більше, ніж програм спільних ступенів. 84% опитаних реалізують програми подвійних ступенів, у той час як тільки 33% реалізують програми спільних ступенів. Топ-країнами, які мають програми спільних ступенів, є: Франція, Німеччина, США, Італія та Австралія. Така сама п'ятірка країн має програми подвійних ступенів, хоча в дещо іншій послідовності: США, Німеччина, Франція, Італія, Австралія.

Таблиця 2

Кількість закладів, які надіслали інформацію про програми спільних / подвійних ступенів (топ-10 країн)

Місце	Спільний ступінь	Кількість закладів	Подвійний ступінь	Кількість закладів
1	Франція	16	США	49
2	Німеччина	16	Німеччина	47
3	США	13	Франція	31

⁸⁰ Obst D., Kuder M., Banks C. Joint and double degree programs in the global context: Report on an international survey. IIE, New York, 2011.

Продовження таблиці 2

Місце	Спільний ступінь	Кількість закладів	Подвійний ступінь	Кількість закладів
4	Італія	11	Італія	15
5	Австралія	6	Австралія	12
6	Канада	4	Велика Британія	10
7	Велика Британія	4	Фінляндія	9
8	Фінляндія	2	Канада	7
9	Швеція	2	Мексика	6
10	Бельгія	1	Нідерланди	3

Більшість опитаних закладів розробили свої перші програми спільних або подвійних ступенів у 2001–2009 роках (54%), незначна кількість закладів повідомила, що започаткували свої програми до 1990 року, а більшість закладів зробила це пізніше. Основна частина програм у Франції, Німеччині та Італії розроблена в період 1991–2000 років. Отже, загальна кількість програм, започаткованих до 1990 року, складає 6%; впродовж 1991–2000 років – 31%; впродовж 2001–2009 років – 54%; після 2009 року – 10%.

Чотири топ-країни реалізують більшість програм спільних або подвійних ступенів на рівні магістратури: Франція (81%), Італія (58%), Німеччина (44%) і Велика Британія (43%). Австралія і США мають іншу тенденцію – більшість закладів Австралії (55%) вказали, що вони пропонують програми спільних або подвійних ступенів на рівні доктора філософії, а 50% закладів освіти США пропонують програми на рівні бакалаврату (табл. 3).

Таблиця 3

Відсоток програм спільних / подвійних ступенів за академічним рівнем (топ-6 країн)

Країни	Австралія	Франція	Німеччина	Італія	Велика Британія	США
Бакалавр	21%	14%	39%	6%	26%	50%
Магістр	24%	81%	44%	58%	43%	36%
Доктор філософії	55%	4%	10%	18%	21%	10%
інші	–	1%	6%	18%	–	5%

Зазначимо, що більшість закладів реалізують програми спільних / подвійних ступенів на рівні магістратури (54% і 53%), на другому місці – програми на рівні бакалаврату (21% і 28%) і на третьому місці – програми доктор філософії (17% і 14%) (табл. 4; 5).

Таблиця 4

Академічний рівень програм спільних ступенів

Бакалавр	Магістр	Доктор філософії	Інші
21%	54%	17%	8%

Таблиця 5

Академічний рівень програм подвійних ступенів

Бакалавр	Магістр	Доктор філософії	Інші
28%	53%	14%	5%

Примітно, що країни-партнери знаходяться здебільшого в тому ж географічному районі. Чотири з п'яти найбільших країн-партнерів Італії, Франції та Німеччини знаходяться в рамках Європейського Союзу (табл. 6).

Таблиця 6

Країни-партнери Італії, Франції, Німеччини, Австралії, США

Місце	Італія	Франція	Німеччина	Австралія	США
1	Франція	Німеччина	Франція	Китай	Китай
2	Іспанія	Іспанія	Іспанія	Франція	Франція
3	Німеччина	Італія	США	Німеччина	Туреччина

Продовження таблиці 6

Місце	Італія	Франція	Німеччина	Австралія	США
4	Нідерланди	Китай	Велика Британія	Індонезія	Німеччина
5	США	Велика Британія	Нідерланди	Сінгапур	Індія

Майже половина респондентів (47%) повідомили, що реалізують програми спільних або подвійних ступенів у галузі бізнесу та управління. Друга найбільш поширена галузь є технічна (Engineering) (39% закладів), суспільні науки займають третє місце серед респондентів (26%).

Отже, програми спільних і подвійних ступенів реалізують у таких галузях: сільське господарство – 8,6% закладів; бізнес і управління – 47,3%; комунікації – 13,1%; освіта – 7,8%; інженерія – 39,2%; образотворче та прикладне мистецтво – 6,5%; охорона здоров'я – 6,9%; гуманітарні науки – 16,3%; право – 9,4%; математика і комп'ютерні науки – 25,3%; науки про життя та фізична культура – 19,6%; суспільні науки – 26,5%; інші – 6,9%. Зазначено, що основна кількість програм є англійською мовою (49%); французькою мовою (16%); німецькою мовою (13%); італійською мовою (6%).

Мобільність студентів, мотиви розроблення програм та результати реалізації

Існують дві поширені схеми студентської мобільності в рамках програм спільних та подвійних ступенів. Студенти можуть сформувати групу «подорожуємо разом», починаючи навчання в одному закладі й подорожувати в інший заклад групою. Крім того, студенти можуть розпочати навчання в різних закладах, а потім переїжджати в інший заклад окремо. За даними опитування, незначна більшість віддає перевагу останньому варіанту (53%); 47% опитаних вважають, що вчитися і подорожували групою є кращим способом студентської мобільності.

Щодо ініціаторів розроблення програм, лише невеликий відсоток респондентів (16%) вказав, що програми ініційовані керівництвом університету (тобто підхід «зверху вниз»). Кількість програм спільних або подвійних ступенів, які ініційовані «знизу вгору», складає 41% (ініціатива окремих викладачів), всі рівні закладу, які задіяні у розробленні програм, – 43%.

Більшість респондентів (91%) відзначили, що програми спільних / подвійних ступенів є основним механізмом інтернаціоналізації їх закладу.

Таблиця 7

Мотиви та результати реалізації програм спільних / подвійних ступенів

Країни	Мотивація	Результати
Австралія	Зміцнення співробітництва в галузі наукових досліджень. Підвищення міжнародної впізнаваності й престижу закладу. Просування інтернаціоналізації кампусу. Розширення освітніх пропозицій. Збільшення кількості іноземних студентів.	Розширення співробітництва між викладачами. Допомагали розвивати стратегічне партнерство з закладом-партнером. Розширення міжнародної видимості закладу. Покращений набір, більше іноземних студентів. Додаткові дослідницькі проекти.
Франція	Підвищення міжнародної впізнаваності і престижу закладу. Просування інтернаціоналізації кампусу. Розширення освітніх пропозицій. Зміцнення співробітництва в галузі наукових досліджень. Збільшення кількості іноземних студентів.	Розширення міжнародної видимості закладу. Розширення співробітництва між викладачами. Зростаюча інтернаціоналізація кампусу. Покращений набір високопотенційних студентів. Допомагали розвивати стратегічне партнерство з партнером.
Німеччина	Підвищення міжнародної впізнаваності і престижу закладу. Просування інтернаціоналізації кампусу. Розширення освітніх пропозицій. Зміцнення співробітництва в галузі наукових досліджень. Відповідь на конкретні запити ринку праці.	Розширення міжнародної видимості закладу. Розширення співробітництва між викладачами. Покращення набору іноземних студентів. Просування інтернаціоналізації кампусу. Підвищений набір студентів високого потенціалу.
Італія	Підвищення міжнародної впізнаваності і престижу закладу. Розширення освітніх пропозицій. Просування інтернаціоналізації кампусу. Зміцнення співробітництва в галузі наукових досліджень. Пропозиція курсів, які не існують у закладі.	Розширення міжнародної видимості закладу Розширення співробітництва між викладачами. Зростання інтернаціоналізації кампусу. Додаткові програми СД / ПД або інші форми співпраці. Розширення співробітництва між адмін. персоналом.

Продовження таблиці 7

Країни	Мотивація	Результати
Велика Британія	Підвищення міжнародної впізнаваності і престижу закладу. Просування інтернаціоналізації кампусу. Збільшення доходу. Збільшення кількості іноземних студентів. Зміцнення співробітництва в галузі наукових досліджень.	Розширення співробітництва між викладачами. Розширення міжнародної видимості закладу. Розширення співробітництва між адмін. персоналом. Допомагали розвивати стратегічне партнерство з партнером. Подальші програми СД / ПД або інші форми співпраці.
США	Підвищення міжнародної впізнаваності і престижу закладу. Збільшення кількості іноземних студентів. Зміцнення співробітництва в галузі наукових досліджень. Збільшення доходу.	Зростаюча інтернаціоналізація кампусу. Розширення співробітництва між викладачами. Розширення міжнародної видимості закладу. Додаткові програми СД / ПД або інші форми співпраці. Допомагали розвивати стратегічне партнерство з партнером.

Акредитація освітніх програм та виклики

Більшість відповідей на питання, що стосуються акредитації програм спільних або подвійних ступенів, діляться на такі категорії:

- частина програми акредитована в одній країні, а частина програми акредитована в іншій країні;
- або всі частини програми акредитовані в обох країнах.

Більший відсоток програм спільних ступенів (52%) акредитовані в обох країнах, у порівнянні з програмами подвійного ступеня (40%). Скоріше це пов'язано з тим, що присвоєння ступенів спільних освітніх програм студентів однієї спеціальності по закінченні вимагає ще стандартизації між закладами-партнерами.

Важливо	У рамках підтримки Лісабонської конвенції, Рада Європи та UNESCO створили Європейську мережу інформаційних центрів (the European Network of Information Centres – ENICs). Вона надає інформацію про визнання іноземних кваліфікацій у системах освіти і про можливості навчання за кордоном. Є також Національні академічні інформаційні центри з визнання (NARICs – National Academic Recognition Information Centres), створені за ініціативою Європейського Союзу.
----------------	---

Слід зауважити, що існують певні *перешкоди імплементації* спільних програм в університетах та інших закладах з боку академічних і адміністративних сторін:

- інституційні правила (процедура акредитації, порядок проведення екзаменів та захист дисертацій, процедура зарахування, плата за навчання);
- національне законодавство (зокрема, пов'язане з присвоєнням спільних ступенів).

Міжнародні фактори, які сприяють розвитку програм спільних / подвійних ступенів: Європейська Комісія розробила програми, що спрямовані на підтримку розвитку спільних і подвійних ступенів в ЄС, а також між університетами ЄС та за межами ЄС. Крім ЄС, інші розвинені країни (наприклад, США, Китай і Японія) також запропонували підтримку спільних зусиль.

Європейський Союз упродовж майже двох десятиліть фінансує ряд заходів, спрямованих на зміцнення співпраці між закладами вищої освіти країн, що не входять до ЄС, зокрема й країн, що розвиваються.

Кількість програм спільних / подвійних ступенів, наприклад, особливо примітно збільшилася з появою ERASMUS MUNDUS у 2003 році. Успіх програми ERASMUS MUNDUS сприяв переосмисленню стратегії ЄС «Higher Education in the World», в якій наголошено, що партнерство та розвиток потенціалу є такими ж важливими, як конкурентоспроможність і привабливість.

Фінансована з бюджету ЄС програма TEMPUS підтримує співпрацю між університетами в державах-членах ЄС та закладах вищої освіти в сусідніх країнах Східної Європи, на Балканах, Близькому Сході й Північній Африці.

Програма ERASMUS+ у 2014–2020 рр. передбачає істотні інвестиції в ключових галузях для стратегії інтернаціоналізації: міжнародна мобільність, програми спільних ступенів і партнерських відносин у галузі міжнародного співробітництва.

На національному рівні країни розробили різні програми фінансування, призначені для підвищення співробітництва між закладами. Це, по-перше, організація великих міжнародних дослідницьких альянсів для заохочення створення спільних кампусів та центрів. Також спостерігається тенденція до стимулювання спільних програм шляхом зміни законодавства, щоб легалізувати спільні ступені. Кілька країн вказують на мету збільшити кількість спільних ступенів у своїх національних стратегіях інтернаціоналізації вищої освіти (наприклад, Німеччина, Литва, Франція, Іспанія та Нідерланди).

Висновок

Аналіз показав, що імплементація програм спільних / подвійних ступенів є актуальною для країн ЕНЕА. Ця співпраця буде стимулювати розвиток спільного контролю якості, визнання ступенів і кваліфікацій в ЕНЕА, а також прозорість і суміжність систем вищої освіти, мобільність студентів і викладачів, міжнародне працевлаштування випускників, європейський вимір дослідження і привабливість європейської освіти.

Загальний ефект програм більший, ніж сума його частин. Кожен заклад-партнер забезпечує ту частину спільної програми, у якій він є найбільш компетентним і технічно забезпеченим.

Практичні завдання

«Актуальність і опис освітніх програм»

1. Визначте, у чому полягає важливість та актуальність програм спільних / подвійних ступенів у вашому університеті. Виділіть 3 мотивації та 3 ризики реалізації програм спільних / подвійних ступенів в університеті, які на Вашу думку є головними. Обґрунтуйте свій вибір.

Шаблон для виконання

Мотивації	Ризики	Обґрунтування

2. Надайте опис однієї з наявних у вашому університеті програм спільних / подвійних ступенів.

Шаблон для виконання

Назва університету	
Назва програми	
Рік розроблення програми	
Академічний рівень	
Галузь знань	
Спеціальність	
Акредитація програми	
Кількість студентів	
Мова викладання	
Партнери	
Позитивні досягнення	
Виклики	

Список рекомендованих джерел

1. Національний освітній глосарій: вища освіта; 2-ге вид., перероб. і доп. / Авт.-уклад.: В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.
2. Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання / пер. з англ. національного експерта з реформування вищої освіти Програми Еразмус+, д-ра техн. наук, проф. Ю. М. Рашкевича. – К. : ТОВ «Поліграф плюс», 2016. – 80 с.
3. Дебич М. А. Механізми інтернаціоналізації: програми спільних подвійних ступенів у Європейському просторі вищої освіти / М. А. Дебич // Вища освіти України. – 2015.– № 3, додаток 2. – С. 252–268.
4. Obst D., Kuder M., Banks C. Joint and double degree programs in the global context: Report on an international survey. IIE, New York, 2011.

Інтегроване завдання

Підготувати у вигляді презентації свій міні-проект Стратегії розвитку інтернаціоналізації вашого університету для зміцнення його лідерського потенціалу з виокремленням і обґрунтуванням пріоритетних для університету напрямів розвитку.

Тестові завдання

- Оберіть правильну відповідь:*
 - глобалізація є наслідком інтернаціоналізації вищої освіти;
 - інтернаціоналізація вищої освіти є відповіддю на виклики глобалізації;
 - глобалізація вищої освіти та її інтернаціоналізація – це те саме;
 - глобалізація впливає на інтернаціоналізацію лише у високо розвинутих країнах світу.
- На європейському рівні акторами інтернаціоналізації у галузі вищої освіти є (оберіть одну відповідь):*
 - ЄС і Рада Європи;
 - Європейська асоціація університетів;
 - Європейська Комісія;
 - ЄС, Рада Європи і Європейська Асоціація університетів.
- Який із підходів визначає інтернаціоналізацію з погляду її цілей або очікуваних результатів:*
 - діяльнісний підхід;
 - раціональний підхід;
 - компетентнісний підхід;
 - процесний підхід.
- Історично першим пріоритетом інтернаціоналізації університетської освіти стало:*
 - підвищення академічної мобільності;
 - розвиток міжнародного співробітництва і партнерства;
 - відкриття кампусів за кордоном;
 - розвиток цифрового навчання для кращого просування трансграничної освіти.
- Яке твердження є правильним (оберіть одну відповідь):*
 - в Україні є національна стратегія ІВО;
 - в Україні є державна програма ІВО;
 - в Україні є державний план ІВО;
 - в Україні є Положення про академічну мобільність.
- Основною рушійною силою ІВО є (оберіть одну відповідь):*
 - транснаціональні провайдери освітніх послуг;
 - національні уряди;
 - університети;
 - академічна спільнота.
- У якому з документів було висунуто вимогу, щоб у 2020 році, принаймні 20% тих, хто навчається в ЕНЕА, могли пройти стажування або дослідження за кордоном і щоб у рамках кожного з трьох циклів, можливість для мобільності була створена в структурі програм на здобуття ступеня:*
 - Європейський простір вищої освіти в глобальному контексті (2009);
 - Болонська декларація (1999);
 - Львівське Комюніке конференції Європейських Міністрів, відповідальних за вищу освіту «Болонський процес 2020 – Простір європейської вищої освіти у новому десятиріччі» (2009);
 - Празька декларація «Європейські університети – очікуючи із впевненістю» (2009).
- Оцінювання і самооцінювання стану інтернаціоналізації ЗВО має здійснюватися за допомогою (оберіть одну відповідь):*
 - кількісних показників, які дають точне і чітке уявлення про стан інтернаціоналізації;
 - якісних показників, які дають уявлення про характер процесу / діяльності та існуючі проблеми;
 - потрібна краща інтерпретація кількісних і використання якісних показників для отримання «повної картини»;
 - таке оцінювання взагалі не потрібно, воно тільки віднімає ресурси – фінансові, часові, людські, треба займатись конкретними справами, життя усе «розставить по своїх місцях».

9. *Інтеграція інтернаціоналізації XXI століття в інституційне управління і університетське лідерство означає (оберіть кілька відповідей):*
- перетворити інтернаціоналізацію на головну мету розвитку закладу;
 - перетворити інтернаціоналізацію на головний засіб підвищення міжнародної впізнаваності закладу і кращого позиціонування на глобальному рівні;
 - постійно шукати можливості для міжнародного розвитку і залучати до неї всі зацікавлені сторони;
 - вбудовувати інтернаціоналізацію в місію університету.
10. *До факторів успішності інтеграції інтернаціоналізації в інституційне управління і університетське лідерство можна віднести такі (оберіть кілька відповідей):*
- ефективність управління і релевантність ключових адміністративних практик і принципів;
 - зорієнтованість інституційної культури на розвиток інтернаціоналізації;
 - врахування інтернаціоналізації при стратегічному плануванні;
 - використання ефективної міжнародної маркетингової схеми, яка еквівалентна плану інтернаціоналізації.
11. *Спільні / подвійні ступені запроваджено як інструмент для того, щоб:*
- сприяти підвищенню якості та взаємному визнанню кваліфікацій;
 - поглибити партнерство між ЗВО і державами;
 - сприяти підвищенню продажу освітніх послуг і більшому залученню іноземних і вітчизняних студентів до закладу;
 - сприяти кращому працевлаштуванню випускників.
12. *Яку програму характеризує визначення: «Програма, яка викладається в трьох або більше ЗВО, завершується видачею кількох дипломів (принаймні, трьох) можливо по одному з кожного закладу-партнеру (або їх кваліфікаційних органів) тим особам, які успішно завершили програму»:*
- спільних ступенів;
 - подвійних ступенів;
 - багатоступеневу;
 - спільну програму.
13. *Яка організація запропонувала 10 «золотих» правил для розроблення програм, які завершуються присвоєнням спільних ступенів:*
- European University Association;
 - UNESCO;
 - Рада Європи;
 - Європейська Комісія.
14. *У якому комюніке поставлена мета видавати Додаток до диплома англійською мовою:*
- Празькому (2001);
 - Берлінському (2003);
 - Бергенському (2005);
 - Лондонському (2007).
15. *Більшість програм спільних / подвійних ступенів розроблено:*
- до 1990 р.
 - 1991–2000 рр.
 - 2001–2009 рр.
 - після 2009 р.
16. *Більшість ЗВО реалізують програми на академічному рівні:*
- бакалавр;
 - магістр;
 - доктор філософії;
 - бакалавр / магістр.
17. *Більшість програм ініційовано:*
- керівництвом університету;
 - викладачами;
 - задіяні всі структури університету;
 - міністерством.

Навчальне видання

**Степаненко Ірина,
Дебич Марія**

**Інтернаціоналізація як інструмент
розвитку лідерського потенціалу
університету**

Навчальний посібник

Літературний редактор *В. Мілевська*
Комп'ютерне верстання *Є. Александрова*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 5,12. Наклад 300 пр. Зам. 511

ДП «НВЦ «Пріоритети»
01014, м. Київ, вул. Петра Болбочана, 8, корп. 6
тел./факс: 254-51-51

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №3862 від 18.08.2010

Tempus

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encouraging

